

Roditeljski nadzor nad uporabom pornografije među adolescentima

Popinjač, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:608195>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za sociologiju

DIPLOMSKI RAD

Roditeljski nadzor nad uporabom pornografije među adolescentima

Maja Popinjač

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivan Landripet

Odsjek za sociologiju

Zagreb, veljača 2023.

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad „Roditeljski nadzor nad uporabom pornografije među adolescentima“ izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentora dr.sc. Ivan Landripeta. Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

Maja Popinjač

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Teorijski okvir	5
2.1. Roditeljski nadzor nad adolescentima	5
2.2. Roditeljski odgojni stilovi.....	6
2.3. Roditeljski nadzor nad korištenjem interneta	8
2.4. Roditeljski nadzor nad uporabom pornografije	10
3. Cilj i svrha istraživanja	11
4. Metodologija istraživanja	12
4.1. Postupak provedbe istraživanja	13
4.2. Uzorak istraživanja	13
4.3. Istraživačke teme.....	14
5. Analiza rezultata i rasprava	15
5.1. Roditeljski odgojni stil	15
5.2. Komunikacija s djecom	19
5.3. Upoznatost roditelja s aktivnostima djece	23
5.4. Upoznatost roditelja s tehnologijom pristupa pornografiji.....	27
5.5. Roditeljski nadzor nad uporabom pornografije	30
5.6. Asocijacije na temu.....	36
6. Zaključak i preporuke	38
7. Popis literature	41
8. Sažetak.....	43
9. Prilog – Protokol polustrukturiranog intervjua	44

1. Uvod

Razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologija povećao je dostupnost seksualno eksplicitnih materijala, a istraživanja pokazuju da su djeca u dobi od 10-16 godina barem jednom bila izložena pornografiji, s namjerom ili bez nje (Koletić et al., 2018). Sve veća upotreba interneta od strane adolescenata povećava i zabrinutost o njegovom utjecaju na razvoj adolescenata (Liau et al., 2008.). Zabrinutost oko uporabe interneta tako je povećala, i na društvenoj razini, javni, politički i znanstvenoistraživački interes (Koletić et al., 2018: 274). Roditelje se potiče da kontroliraju i nadziru korištenje interneta i tehnologije kod svoje maloljetne djece. Također, postoje inicijative i edukativni programi koji za cilj imaju educirati roditelje o temi sigurnosti na internetu kako bi se spriječilo rizično internetsko ponašanje među djecom i mladima.

Djeca i mladi korisnici su tehnoloških uređaja s kojih imaju pristup internetu i sadržajima koji se na njemu nalaze. Sigurnost na internetu unutar mobilnog konteksta predstavlja problematično pitanje za obitelji jer pametni telefoni najplodniji su medij za komunikaciju, a gotovo stalno imaju pristup internetu, koji je često van roditeljske kontrole (Ghosh et al., 2018.). Osim što je teško nadzirati pristup internetu, neki roditelji se ne osjećaju kompetentnima držati korak s tehnologijom i platformama koje omogućuju pristup pornografskim sadržajima. Međutim, neki roditelji su iskoristili razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologija u vidu korištenja alata koji služe nadzoru djece i njihovih *online* aktivnosti (Liau et al., 2008.).

Kao poticaj za ovaj rad poslužila je činjenica da u Hrvatskoj do sada nisu istraživani oblici roditeljskog nadzora nad uporabom interneta i pornografije iz perspektive roditelja. Namjera ovog istraživanja jest uočiti obilježja roditeljskog nadzora nad uporabom pornografije među adolescentima, te istražiti koliko je roditeljima važan nadzor nad takvim materijalima i na koje sve načine nadziru svoje adolescente. Istraživački rezultati mogli bi doprinijeti proučavanju različitih stilova nadzora, također bi mogli poslužiti i u svrhu edukacije roditelja za efikasniji i afirmativniji nadzor nad korištenjem interneta kod adolescenata.

Početak rada predstaviti će konceptualni okvir na kojemu je temeljeno ovo istraživanje, zatim ćemo navesti i objasniti ciljeve i svrhu ovoga rada. Nakon toga slijedi obrazloženje korištene metodologije istraživanja, a naposljetku analiza i diskusija dobivenih rezultata. Na samom kraju predstaviti ćemo zaključke istraživanja s preporukama za buduća.

2. Teorijski okvir

2.1. Roditeljski nadzor nad adolescentima

Roditeljski nadzor u ovom radu koncipirali smo kao upoznatost roditelja o kretanju djece, njihovim aktivnostima, te upoznatost s prijateljima i društvom u kojem se kreću (Wang et al., 2015.). Roditeljski nadzor treba razlikovati od roditeljske kontrole, naime nadzor podrazumijeva određenu mjeru otvorenosti i suradnje između roditelja i djeteta, dok kontrola uključuje pravila, zahtjeve i poslušnost (Koletić et al., 2018:275). Veliki broj istraživanja provedenih zadnjih dvadesetak godina pokazuju da je roditeljski nadzor nad aktivnostima i kretanjem adolescenata povezan s pozitivnim prilagodbama tijekom adolescencije i s manje problema u ponašanju adolescenata poput uporabe supstanci ili seksualnim aktivnostima (Liau et al., 2008:219). Stoga su autori provedenih istraživanja na temelju dobivenih rezultata poticali roditelje da nadziru adolescente kako bi potaknuli pozitivan razvoj, a spriječili problematično ponašanje (Liau et al., 2008.). Međutim, istraživanje koje su proveli Kerr i Stattin (2000.) pokazuje da su prethodna istraživanja mjerila roditeljsko znanje o adolescentskim aktivnostima, a ne napore roditelja u praćenju i nadzoru aktivnosti odnosno nisu ispitivala na koji način roditelji dolaze do navedenih informacija. Dakle, ukoliko dijete nije spremno podijeliti informacije s roditeljem, utoliko napori roditelja za nadziranje djeteta ne mogu biti učinkoviti (Kerr, Stattin, 2000.). Kerr i Stattin (2000.) identificirali su tri izvora roditeljskog znanja, prvi izvor je djetetovo slobodno i voljno otkrivanje ili dijeljenje informacija. Drugi izvor je roditeljsko traženje (eng. *parental solicitation*) koje podrazumijeva da roditelji aktivno prikupljaju informacije o dječjim aktivnostima to može biti ispitivanje djece, njihovih prijatelja ili roditelja prijatelja (Kerr, Stattin, 2000:367). Treći izvor predstavlja roditeljska kontrola (eng. *parental control*) koja je konceptualizirana kao kontroliranje adolescentske slobode odnosno da adolescenti ne mogu raditi što žele, odlaziti bez dopuštenja ili naknadnog objašnjenja gdje su bili i što su radili (Kerr, Stattin, 2000:367). Kerr i Stattin (2000.) zaključuju da voljno otkrivanje informacija od strane djeteta daje puno bolje objašnjenje o pozitivnoj prilagodbi kod adolescenata nego što to daje roditeljsko praćenje i nadzor jer su zapravo djeca aktivni davatelji znanja svojim roditeljima.

Drugi pogled na nadziranje djece nude autori koji zastupaju mišljenje da je pretjerani nadzor potaknut novim strahovima današnjeg doba, a upravo ti strahovi mijenjaju konstrukciju

djetinjstva i pristupe roditeljstvu. Tako sociolog Frank Furedi (2002.) smatra da je pretjerani nadzor nad djecom povezan s kulturom straha u kojoj živimo, a u koju su uronjena i djeca, te da je opsesivan strah i briga oko sigurnosti djece redefinirala roditeljstvo. Furedi (2002.) smatra da je dobro roditeljstvo u tradicionalnom smislu bilo povezano s odgojem, poticanjem i socijalizacijom djece, a danas se povezuje s praćenjem njihovih aktivnosti. Budući da nadzor nikada ne može biti stalan, pritisak da se nadzire svaki aspekt djetetovog života pojačava paranoju, a majke i očevi odgovorili su na ovaj pritisak tako što su iz temelja promijenili svoj odnos prema svojoj djeci (Furedi, 2002: 6). Furedi se pita gdje se povlači granica kada govorimo o nadzoru nad djecom i kako roditelji odlučuju o njima s obzirom na to da se nadzor danas smatra isključivo pozitivnim, a oni roditelji koji ne provode nadzor se ne smatraju odgovornim roditeljima.

Stearns (2003.) pak tvrdi da je kultura straha stvorila pristup roditeljstvu koji se naziva paranoidno ili anksiozno roditeljstvo. Paranoidno roditeljstvo je pristup roditeljstvu koji raspravlja na mnogo razina o brojnim specifičnim brigama s kojima se susreću roditelji, a koji je doveo do mijenjanja načina na koji roditelji pokušavaju posredovati između djece i njihovih iskustva (Stearns, 2003.).

Svendsen (2008.) piše o perspektivi straha i rizika kao perspektivi koja treba žrtve ili potencijalne žrtve jer inače gubi svu svoju snagu, a društveno najugroženije skupine čine djeca kao skupina koja je najnevinnija među nama i kojoj je potrebna posebna zaštita. Stoga se dijete prikazuje kao najizloženiije sve većem broju opasnosti (Svendsen, 2008.). Čini se sve da bi se eliminirali svi rizici iz života djece, a strah da će djeca na neki način biti povrijeđena dovodi do toga da im se oduzimaju važna iskustva (Svendsen, 2008.). Jasno je, smatra Svendsen da djecu treba učiti da budu oprezna u prometu, ali ih se ne bi trebalo učiti da je svijet prvenstveno suočavanje sa strahom. Nekada se strah smatrao emocijom koju bi djeca trebala naučiti prevladati, a danas se strah razmatra kao prirodni dio dječjeg života (Svendsen, 2008.). Početkom 20. stoljeća bilo je rašireno uvjerenje da djecu treba odgajati da ne osjećaju niti izražavaju strah jer bi u tom slučaju bila karakterizirana kao neurotična i neprilagođena, a danas otišlo u drugu krajnost jer djecu želimo osvijestiti koliko mnogo je potencijalno opasnih stvari na svijetu piše Svendsen (2008.).

2.2. Roditeljski odgojni stilovi

Suvremeni pokušaji definiranja tipova roditeljskog odnosa i ponašanja prema djeci razlikuju tri različita, ali međusobno povezana pojma; prvi pojam odnosi se na *roditeljske ciljeve i vrijednosti*, drugi pojam na *roditeljski odgojni stil* te predstavlja opće ozračje u kojem se odvijaju interakcije roditelj-dijete, i treći koji se tiče *roditeljske aktivnosti* tj. na specifične roditeljske postupke (Čudina-Obradović, Obradović, 2002.). Roditeljski ciljevi i vrijednosti predstavljaju rezultat koji roditelji žele postići, a njih izravno određuju roditeljski odgojni stil i konkretne aktivnosti vezane s djetetovim potrebama (Čudina-Obradović, Obradović, 2002.). Konkretni razvojni rezultati izravna su posljedica roditeljskih aktivnosti, dok roditeljski stil na razvojne rezultate utječe neizravno (Čudina-Obradović, Obradović, 2002.). Roditeljski odgojni stil utječe na djetetovo prihvaćanje roditeljskih utjecaja, na njegovu spremnost da bude socijalizirano iz toga proizlazi da je roditeljski odgojni stil kontekst, ozračje u kojem dijete percipira, interpretira i prihvaća različite roditeljske postupke (Čudina-Obradović, Obradović, 2002:55). Stoga možemo reći da je roditeljski odgojni stil središnji pojam i najvažniji moderator svih odgojnih utjecaja (Čudina-Obradović, Obradović, 2002:55).

Roditeljski odgojni stil važan je za uspješnost roditeljstva, on obuhvaća sve roditeljske stavove prema djetetu i emocionalnu klimu unutar koje se odvijaju različiti roditeljski postupci, također o njemu ovisi kako će dijete prihvatiti roditeljske odgojne postupke (Čudina-Obradović, Obradović, 2002.). Maccoby i Martin (1983.) definirali su tipologiju roditeljskog stila u četiri skupine prema tome koliko roditelji iskazuju topline prema djetetu i koliko mu zahtjeva postavljaju (Čudina-Obradović, Obradović, 2002.). Četiri stila su; autoritaran, autoritativan, permisivan i indiferentan.

Autoritaran stil je kruti ili strogi stil u kojem roditelji postavljaju velike zahtjeve i provode strog nadzor nad djecom, a ne daju dovoljno potpore i topline. Odgojni ciljevi su učenje poslušnosti i samokontrole, a zahtjevi i pravila roditelja se ne obrazlažu niti objašnjavaju. Prekršaji se kažnjavaju, često i fizički, a djeca koja žive u autokratskom okruženju povučena su, bojažljiva, sklona promjenama raspoloženja i bez spontanosti.

Autoritativan stil je demokratski, dosljedan stil u kojem roditelji postavljaju velike zahtjeve, postavljaju granice i provode nadzor, ali istovremeno pružaju veliku toplinu i potporu. Glavni odgojni ciljevi su djetetova kreativnost, sreća, motivacija znatiželja, a roditeljska uloga je savjetnička, a ne kontrolorska. Roditelji postavljaju granice i pravila, ali ih djetetu objašnjavaju, a djeca koja žive u takvom okruženju su spontana, izražavaju svoje mišljenje i emocije pa djeluju manje „odgojeno“ nego djeca iz autoritarnog okruženja.

Permisivan stil je prepopustljiv stil u kojem roditelji provode slabu kontrolu i postavljaju male zahtjeve, a daju veliku toplinu i potporu, također udovoljavaju svakom djetetovom zahtjevu (Čudina-Obradović, Obradović, 2002:56). Ovakav stil odgoja kod djece stvara nesnalaženje u granicama što potiče agresivno i impulzivno djetetovo ponašanje.

Indiferentan stil se opisuje kao nemaran ili zanemarujući, roditelji pritom postavljaju male zahtjeve, kontrola ne postoji, nema topline niti potpore. Roditelji emocionalno odbacuju dijete ili nemaju vremena niti snage za brigu oko djece. Većinu vremena djeca provode bez nadzora i roditelji nemaju znanja o tome gdje im se djeca nalaze, u kakvom se društvu kreću niti što rade, djeca pak ne uspijevaju usvojiti socijalne kompetencije i neuspješna su u školi. Iz ovakvog stila najčešće se regrutiraju adolescenti koji pokazuju različite oblike neprihvatljivog ponašanja.

Autoritativni stil se povezuje s mnogim pozitivnim odgojnim rezultatima (uspjeh u školi, neovisnost, samopoštovanje itd.), dok autoritarni i permisivni stil vežemo uz nepoželjno ili neprihvatljivo adolescentsko ponašanje (školski neuspjeh, slabije psihosocijalne prilagodbe itd.)

Stil roditeljstva značajan je čimbenik psihosocijalnog razvoja djece i adolescenata (Bibi et al., 2013.). Pozitivan odnos roditelja i djeteta temelj je zdravog kućnog i školskog okruženja, djeca većinu vremena provode kod kuće, a stavovi, ponašanje, životni standard i komunikacija roditelja s djecom imaju veliki utjecaj na njihov budući život (Bibi et al., 2013: 93). Ako su roditelji previše strogi ili previše podložni, to ima lošiji utjecaj na njihov život, ali podržavajući, brižan i fleksibilan stav roditelja proizvodi psihički, mentalno zdravu djecu (Bibi et al., 2013: 93).

2.3. Roditeljski nadzor nad korištenjem interneta

Čini se da je razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologija roditeljima omogućio bolje i jednostavnije alate u kontekstu nadzora djece te su Liau i suradnici (2008.) otkrili da su neke od tehnika aktivnog roditeljskog nadzora; provjeravanje adolescenata dok provode vrijeme na internetu, korištenje filtera i provjera internet stranica koje posjećuju adolescenti, također pokazali su da navedene tehnike nisu povezane s adolescentima koji prakticiraju rizično internetsko ponašanje, npr. sastajanje licem u lice s nepoznatim osobama. Istraživanje je u skladu s prethodno navedenim istraživanjem Kerra i Stattina (2000.) koji su otkrili da adolescenti koji su roditeljima rekli da su primili pornografsku neželjenu e-mail poruku manje skloni rizičnom ponašanju na internetu (Liau et al., 2008.). I druga istraživanja prepoznala su neke od tehnika

nadzora roditelja koja se tiču korištenja interneta, npr. broj sati koje adolescenti mogu provesti *online*, ispitivanje adolescenata o tome što rade kada provode vrijeme na internetu, provjeravanje povijesti pretraživanja i korištenje filtera za neke web stranice (Liau et al., 2008.). Wang i suradnici (2015.) u svojem su istraživanju otkrili da 61% roditelja tvrdi da ima pravila o korištenju interneta, dok je 38% adolescenata izjavilo da imaju takva pravila.

Adolescenti obično stječu internetsku ili tehnološku kompetenciju brže od svojih roditelja stoga su Wang i suradnici pretpostavili da bi roditelji mogli podcijeniti učestalost korištenja interneta kod adolescenata, učestalost posjećivanja neprikladnih web stranica (npr. pornografske web stranice) ili rizična ponašanja povezana s korištenjem interneta (Liau et al., 2008:220). S druge strane, istraživanja sugeriraju da samoprocjene adolescenata ne potvrđuju izvješća roditelja o roditeljskom nadzoru odnosno roditelji često precjenjuju količinu nadzora nad korištenjem interneta (Liau et al., 2008:220). Kada se govori o roditeljskom nadzoru važno je i napomenuti razlike između majki i očeva, naime majke adolescenata znaju više o njihovim životima nego njihovi očevi, a istraživanja pokazuju da su razlozi za to činjenica da majke provode više vremena u razgovoru s djecom, sudjeluju u zajedničkim aktivnostima i brizi (Liau et al., 2008:220). S druge strane, očevi su više involvirani u adolescentsko korištenje interneta, češće će očevi provjeravati web stranice koje djeca posjećuju (Liau et al., 2008.).

Rasprava o roditeljskom nadzoru nad korištenjem interneta nemoguća je bez doticanja mobilnih aplikacija. Aplikacije za roditeljski nadzor razvijene su za promicanje sigurnosti na internetu i oslanjaju se na roditeljski nadzor odnosno na ograničavanje djetetove mobilne aktivnosti (Ghosh et al., 2018.). One su jedan od pristupa pomoću kojih roditelji mogu pratiti rizike *online* sadržaja poput uznemirivanja ili izloženosti nenamjernom seksualnom, toksičnom ili emocionalno uznemirujućem sadržaju (Badillo-Urquiola et al., 2019.). Pomoću ovakvih aplikacija roditelji mogu blokirati, filtrirati ili pratiti online aktivnosti adolescenata putem svojih mobilnih uređaja (Badillo-Urquiola et al., 2019.).

Sigurnost na internetu unutar mobilnog konteksta predstavlja problematično pitanje za obitelji; pametni telefoni najplodniji su medij za komunikaciju, to su uređaji koji gotovo stalno imaju pristup internetu, a taj pristup je često van roditeljske kontrole (Ghosh et al., 2018.). Osim što davanje pametnih telefona djeci može biti problematično pitanje za roditelje također im može služiti i kao jedan od načina na koji mogu pratiti svoju djecu odnosno može im poslužiti kao „prijelazni objekt“ u vrijeme kada se adolescenti počinju odvajati od svojih roditelja (Ghosh et al., 2018.). Ipak neka istraživanja koja su se bavila roditeljskim nadzorom u izvanmrežnim kontekstima pokazala su da nadzor i praćenje djece zapravo mogu produžiti paranoju i strah kod

djece (Ghosh et al., 2018.). Istraživanja o korištenju ovih aplikacija pokazala su različite rezultate u smislu učinkovitosti i načina na koji utječu na odnose roditelja i adolescenata, primjerice Davis i Koepke (2016.) tvrde da snažniji odnos između djeteta i roditelja pomaže učinkovitije u zaštiti djece od internetskih rizika od roditeljskih ograničenja (Badillo-Urquiola et al., 2019.). Gosh i suradnici (2018.) istraživali su i što djeca misle o aplikacijama za nadzor koji koriste njihovi roditelji te zaključili da korištenje ovakvih aplikacija šteti povjerenju između roditelja i djece, a djeca pak smatraju da su aplikacije napad na privatnost te da su previše restriktivne.

2.4. Roditeljski nadzor nad uporabom pornografije

Razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologija omogućio je veću dostupnost pornografskog materijala te se pristup takvoj vrsti sadržaja razlikuje od svih prethodno dostupnih kanala (Koletić et al., 2018.). Prema Cooperu (1998.) tri su ključne karakteristike novog tehnološkog pristupa pornografiji; pristupačnost, financijska dostupnost i anonimnost stoga su takvi materijali sada dostupni i adolescentima odnosno nisu ograničeni samo na odrasle. Sa sve većom upotrebom interneta od strane adolescenata raste i zabrinutost o njegovom utjecaju na razvoj adolescenata (Liau et al., 2008.). Roditelji adolescenata podržavaju obrazovne potencijale interneta međutim iskazuju i zabrinutost zbog mnogih rizika koji se tiču privatnosti, sigurnosti, pornografije ili društvenih odnosa (Liau et al., 2008.), dok se čini da su adolescenti puno manje zaokupljeni ovakvim brigama (Livingstone, Bober, 2004.). Naime, istraživanje koje su provele Lenhart i Madden (2007.) pokazalo je da 77% adolescenata koji su korisnici interneta nikada nisu osjetili strah ili nelagodu u slučaju da ih je kontaktirao stranac odnosno nepoznata osoba.

Istraživanja pokazuju da je od 1000 najposjećenijih stranica na internetu 10% seksualno orijentirano, a seks je najčešće pretraživana tema (Braun-Courville, Rojas, 2008.). Seksualna radoznalost je razvojno normalna, primjerena i očekivana komponenta u razvojnoj dobi adolescenata (Braun-Courville, Rojas, 2008: 157). Internet kao obrazovni kanal adolescentima može biti od velike pomoći te omogućiti pristup širokom spektru seksualnih sadržaja na povjerljiv i privatna način, primjerice informacije o trudnoći, prenosivim bolestima i slično. (Braun-Courville, Rojas, 2008.). Međutim, nudi i sadržaje poput SEM-a, nasilja nad partnerima ili ženama kao seksualnim objektima (Braun-Courville, Rojas, 2008: 157). Takvi sadržaji mogu biti i neželjeni materijal odnosno adolescenti mogu do njih doći i nenamjerno, tako je jedna studija pokazala da je 42% korisnika interneta u dobi od 10 do 17 godina bila izložena *online*

pornografiji, a 66% od toga je bilo opisano kao neželjeno izlaganje (Braun-Courville, Rojas, 2008: 157). Istraživanje provedeno u Hrvatskoj, pokazalo je da je 27% korisnika interneta u dobi od 10 do 16 godina barem jednom bilo izloženo SEM-u, bilo namjerno ili slučajno (Buljan Flander, 2009. prema Koletić et al., 2018.), nadalje rezultati nacionalno reprezentativne studije mladih pokazuju da prosječna dob prvog susreta s pornografijom iznosi 12,5 godina (Sinković et al., 2012.). Kada govorimo o adolescentima i upotrebi pornografije postavlja se pitanje u kojoj mjeri su adolescenti sposobni kritički razmotriti takve sadržaje te ih razlikovati od stvarnosti stoga ne čudi javni i politički interes za ovaj društveni fenomen, a time i povećani znanstvenoistraživački interes (Koletić et al., 2018: 274).

Pri analiziranju uporabe pornografije pozornost se pridaje obiteljskom kontekstu odnosno obiteljskoj strukturi, odnosima, komunikaciji u obitelji i odgojnim stilovima (Koletić et al., 2018). Kada je riječ o pornografiji roditelji zauzimaju posredničku ulogu na način da razjašnjavaju viđeni sadržaj ili da nadziru njegovu uporabu (Koletić et al., 2018: 275).

Sociolozi Koletić, Landripet i Štulhofer (2018.) istraživali su ulogu roditeljskog nadzora u dinamici uporabe pornografije među adolescentima. Longitudinalna studija analizirala je povezanost roditeljskog nadzora i učestalost uporabe takvih sadržaja kod riječkih srednjoškolaca, podaci su prikupljeni metodom ankete u razdoblju od 2015.-2018.godine, a tijekom tog razdoblja provedeno je i internetsko anketno istraživanje među zagrebačkim adolescentima. Rezultati su pokazali da je adekvatan roditeljski nadzor jedan od zaštitnih faktora kada se govori o uporabi pornografije među adolescentima (Koletić et al., 2018). Zaštitna uloga roditeljskog angažmana posebno je izražena među djevojkama, dok bi kod mladića mogla biti važna u ranoj adolescenciji, a važno je i napomenuti stvarnost informacijsko-komunikacijskih praksi adolescenata odnosno 88% mladića i 66% djevojaka za pristup pornografiji koristi prijenosne platforme što ukazuje na ograničene mogućnosti roditelja kada je riječ o kontroli pristupa takvim sadržajima (Koletić et al., 2018).

3. Cilj i svrha istraživanja

Razvoj komunikacijskih tehnologija povećao je i dostupnost pornografskog materijala. Posljedica pristupačnosti pornografije jest da ona više nije ograničena samo na odrasle odnosno konzumiraju je adolescenti i djeca s namjerom ili bez nje. Znanstvene studije pokazuju da mladi diljem svijeta dolaze u dodir sa seksualno eksplicitnim sadržajima vrlo rano, najčešće između 11. i 15. godine, te da je raširenost uporabe razmjerno visoka, primarno među muškim

adolescentima (Hald et al. u Koletić et al., 2018:8). Istraživanja koja su provedena u Hrvatskoj u skladu su s tim podacima. Prema nalazima 27% korisnika Interneta u dobi od 10 do 16 godina barem je jednom bilo izloženo pornografskom materijalu (Buljan Flander et al. u Koletić et al., 2018.). Posljednja longitudinalna studija u Hrvatskoj provedena je među srednjoškolcima, a analizirala se povezanost roditeljskog nadzora i učestalosti uporabe pornografije među srednjoškolcima. Metodom ankete prikupljeni su podaci među učenicima drugih razreda srednje škole od 2015. pa do 2018. godine, a iz prikupljenih podataka potvrdilo se kako postoji povezanost između dinamike roditeljskog nadzora i uporabe pornografije (Koletić et al., 2018.). Jedno od ograničenja ove studije leži u tome da su rezultati temeljeni na procjeni roditeljskog nadzora iz perspektive adolescenata, što ima za posljedicu rizik pristranosti (Koletić et al., 2018:288). Ovaj diplomski rad stoga će se baviti roditeljskom perspektivom. Istražit će se koliko je roditeljima važan nadzor nad takvim materijalima i na koje sve načine nadziru svoje adolescente.

Namjera ovog istraživanja jest uočiti obilježja roditeljskog nadzora nad uporabom pornografije među adolescentima te bi istraživački rezultati mogli doprinijeti proučavanju različitih stilova nadzora. Također, ishodi ovog istraživanja mogli bi poslužiti u svrhu edukacije roditelja za efikasniji i afirmativniji nadzor nad korištenjem interneta kod adolescenata. Slične edukativne programe nudi nacionalni Centar za sigurniji internet¹, koji predstavlja primjer dobre prakse kada govorimo o sigurnosti na internetu. Centar je osnovan zbog nedostatka usustavljenog mehanizma kontrole sadržaja u sklopu državnog aparata te nudi pomoć djeci i mladima, njihovim roditeljima, nastavnicima, državnim institucijama i svima onima koji dotiču područje djelovanja Centra. Centar provodi i projekt *Safer Internet Centre Croatia: Making Internet a good and safe place* koji je sufinanciran od strane Europske unije. Cilj projekta je održati i unaprijediti rad Centra za sigurniji internet, održati i unaprijediti Hotline servis za prijavu štetnog sadržaja na internetu te održati i unaprijediti Helpline servis za djecu i roditelje kako bi mogli prijaviti štetan sadržaj i dobiti stručnu pomoć, sve navedene usluge besplatne su za korisnike. Na web stranici Centra dostupni su edukativni članci i materijali koji se tiču tema sigurnosti i nadzora korištenja interneta.

4. Metodologija istraživanja

¹ Centar za sigurniji Internet, URL: <https://csi.hr/onama/> (Pristupljeno 14.2.2023.)

4.1. Postupak provedbe istraživanja

Empirijsko istraživanje eksplorativnog tipa provedeno je kvalitativnom metodom polustrukturiranog intervjua. Glavni kriterij za odabir sudionika u ovom istraživanju je bio da su sudionici roditelji djece adolescentske dobi odnosno djece u dobi od 12 do 19 godina. Sudionici su se regrutirali putem metode snježne grude odnosno regrutacija je krenula preporukom sugovornika od strane poznanika provoditeljice istraživanja, a nastavila se preporukama već regrutiranih sudionika. Provoditeljica istraživanja potencijalnim sudionicima je putem E-maila poslala poziv za sudjelovanje. Nakon njihovog pristanka dogovarao se termin provedbe intervjua. Sudionicima su se prije provedbe intervjua poslale informacije o istraživanju koje su trebali pročitati te na početku intervjua usmeno potvrditi razumijevanje teksta i pristati na sudjelovanje u istraživanju. Sve intervjue provela je voditeljica istraživanja te su oni snimani diktafonom na osobnom telefonu voditeljice istraživanja. Istraživanje je provedeno tijekom studenog i prosinca 2022. godine u Zagrebu, a provedeni intervjui su prosječno trajali trideset minuta, najkraći intervju trajao je dvadeset, a najdulji četrdeset minuta. Intervjui su se odvijali uživo odnosno "licem u lice", a sudionici su birali mjesto koje im najviše odgovara kako bi osigurali privatnost razgovora. Najčešće su birali javna mjesta poput ugostiteljskih objekata (kafić ili restoran), zatim njihova radna mjesta (poslovni uredi) ili vlastite domove. Posebna pažnja stavljena je na uvjete u kojima se intervjui odvijaju odnosno da ne postoje smetnje ili prisustvo drugih osoba.

Nakon provedbe intervjua zvučni zapisi su transkribirani i zatim obrisani nakon čega je uslijedila analiza podataka tehnikom tematske kvalitativne analize. Rezultati analize biti će izloženi u narednim poglavljima ovoga rada.

Identitet sudionika poznat je provoditeljici istraživanja, ali identificirajući podaci su anonimizirani. U nastavku rada citati sudionika bit će navedeni uz navođenje roditeljske uloge (majka ili otac) i njihovu dob kako bi se osigurala zaštita njihovog identiteta.

Istraživanje je odobreno od Povjerenstva Odsjeka za sociologiju za prosudbu etičnosti istraživanja, 28.9.2022. godine, pod brojem odluke 30-2021/2022.

4.2. Uzorak istraživanja

Uzorak istraživanja bio je prigodan, a činilo ga je 11 punoljetnih sudionika za čiji je odabir ključna karakteristika bila da su roditelji djece adolescentske dobi odnosno djece u dobi od 12 do 19 godina. Dobnu granicu djece postavili smo nakon pregleda literature iz koje je vidljivo da je

teško strogo odrediti početak i kraj razdoblja trajanja adolescencije, zato smo kao donju dobnu granicu postavili 12 godina jer se prema Kristini Čiček (1995) u toj dobi gotovo svi susretnu s psihološkim promjenama karakterističnima za adolescenciju. Kao gornju dobnu granicu postavili smo 19 godina jer u toj dobi uglavnom dolazi do završetka srednjoškolskog obrazovanja, a prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji kod dijela adolescenata dolazi do izvršenja razvojnih zadataka adolescencije.

Za potrebe istraživanja planiran je broj sugovornika $N=15$, a konačan uzorak činilo je 11 sudionika nakon čega je uzorkovanje prekinuto jer je došlo do teorijske zasićenosti odgovora odnosno prestale su se dobivati nove relevantne informacije.

Heterogenost uzorka pokušala se osigurati na način da budu zastupljeni sudionici različite dobi kako bi se dobio uvid u trans-generacijske razlike u viđenju pornografije i nadzora njene uporabe. Uzorak su konačno činile samo žene, majke djece adolescentske dobi jer muškarci nisu željeli sudjelovati. Tijekom uzorkovanja kontaktirani su i muški sudionici, očevi djece adolescentske dobi, ali tada bi zamolili da kontaktiramo njihove partnerice iz razloga što one više znaju o životima djece i bave se nadzorom djece.

Uzorak je konačno činilo 11 žena, od toga je najmlađa sudionica bila u dobi od 31, a najstarija u dobi od 49 godina. Sve sudionice su zaposlene, a njihova razina obrazovanja varira od završenog srednjoškolskog obrazovanja pa do završenog magistarskog studija.

4.3. Istraživačke teme

Za provedbu ovog kvalitativnog istraživanja korišten je protokol polustrukturiranog intervjua koji je konstruiran za potrebe ovog istraživanja. Pitanja su konstruirana na način da obuhvate sve teme koje su se smatrale ključnima za uočavanje obilježja roditeljskog nadzora nad uporabom pornografije među adolescentima. Protokol se sastojao od trideset pitanja koja su bila podijeljena u sedam tema. Teme obuhvaćene protokolom su: uvodna pitanja, obiteljski kontekst, komunikacija s djecom, upoznatost roditelja s aktivnostima djece, upoznatost roditelja s tehnologijom kojom se pristupa online pornografiji, roditeljskog nadzora nad uporabom pornografije i završna pitanja. Navedene istraživačke teme proizlaze iz teorijskih okvira i ishoda dosadašnjih istraživanja koje smo predstavili u uvodu i teorijskom dijelu rada.

Kroz uvodna pitanja tražio se osnovni uvid u osobni život sudionica odnosno stupanj obrazovanja koje su stekle, radnom statusu, dobi i obiteljskoj situaciji – dob njihove djece, broj članova kućanstva.

Obiteljski kontekst pružio je uvid u odnose u obitelji, ali i o percepciji sudionica o vlastitom odgojnom stilu. Također, željeli smo dobiti uvid o mogućim razlikama odgojnog stila odnosno razloge zašto odgojni stil varira ovisno o djetetu, primjerice radi li se o dobi ili spolu djeteta.

Cjelinom koja se odnosi na komunikaciju s djecom započeli smo temu o seksualnosti, odnosno komuniciraju li roditelji o temi seksualnosti sa svojom djecom i kakva su obilježja te komunikacije.

Upoznatost roditelja s aktivnostima djece je tema iz koje smo saznali koliko su roditelji upoznati s prijateljima njihove djece ili gdje se djeca kreću, te koliko im je važno da njihova druženja i kretanja nadziru.

Upoznatost roditelja s tehnologijom pristupa pornografiji je cjelina iz koje smo dobili uvid u načine na koje djeca koriste tehnologiju, odnosno kakve tehnološke uređaje koriste i u koju svrhu, te kako provode vrijeme na internetu.

Najveći naglasak je stavljen na temu roditeljskog nadzora nad uporabom pornografije iz koje smo dobili uvid u načine nadzora dječjih tehnoloških uređaja od strane roditelja odnosno koji su sve načini na koji nadziru upotrebu pornografije kod svoje djece te koliko im je takav nadzor važan.

Kroz završna pitanja sudionice su dobile priliku podijeliti svoja mišljenja ili asocijacije na temu nadzora nad pornografijom koje možda nisu bile spomenute kroz razgovor.

Struktura intervjua omogućila je prostor za potpitanja i otvaranje tema koje nisu bile unaprijed predviđene, a pokazale su se zanimljive prilikom provedbe intervjua, primjerice, sudionice su često otvarale temu komunikacije o seksualnosti sa svojim roditeljima te uspoređivale vlastiti odgojni stil s onim kakav su prakticirali njihovi roditelji.

5. Analiza rezultata i rasprava

5.1. Roditeljski odgojni stil

Roditeljski odgojni stil prva je tema o kojoj smo razgovarali sa sudionicama. Kao što smo već naveli roditeljski stil predstavlja opće ozračje u kojem se odvijaju interakcije između roditelja i djece, a važan je jer obuhvaća sve roditeljske stavove prema djetetu i emocionalnu klimu unutar koje se odvijaju različiti roditeljski postupci, također o njemu ovisi i kako će dijete prihvatiti roditeljske odgojne postupke.

Sudionice smo prvo pitali kako bi opisale odnose u svojoj obitelji, a dobiveni odgovori bili su vrlo slični. Obiteljski odnosi uglavnom su opisivani kao: dobri, solidni, slobodni, složni, pozitivni, podržavajući, funkcionalni, sretni, skladni ili harmonični. Samo su dvije sudionice dodale da nekada dođe do svađe i vike, ili da odnosi znaju eskalirati, ali odmah dodajući objašnjenje „kao u svakoj normalnoj obitelji“.

Pitanje o odgojnom stilu neke je sudionice zateklo, a većini je trebalo vremena da razmisle i odgovore. Sudionice pritom nismo dodatno poticali, davali primjere odgovora niti ih informirali o četiri odgojna stila jer je cilj bio dobiti samopercepciju odgojnog stila. Samo je jedna sudionica pitala postoje li ponuđeni odgovori jer nije znala kako bi započela odgovor na ovo pitanje.

Većina sudionica svoj su odgojni stil opisale kao popustljiv:

„Popustljiva, dosta popustljiva. Nisam baš u svemu popustljiva. Postoje stvari u kojima ne popuštam. Ali ako kažem da ne može ići negdje, popustim, može. Pa ne možeš gledati seriju, pa popustim.“ (Majka1, 37)

„Nedosljedna sam, to uključuje i popuštanje, ali čak ne pretjerano popuštanje u apsolutno svakom aspektu. Možda više u onom, aha, YouTube, aha, rekli smo da ne ideš van, pa ipak pustim van. U tom disciplinskom aspektu, ne u nekim drugim.“ (Majka8, 33)

„Otvoren, prijateljski. Nisam stroga uopće, popustljiva sam i mogu radit od mene kaj god hoće.“ (Majka10, 41)

„Mislim da nisam stroga, popustljiva sam. Nemam svoj stav, da se držim onoga što kažem. To traje jedan dan možda, već idući dan pogazim ono svoje što sam rekla. Previše sam povjerljiva prema djeci, što uopće ne bih smjela biti.“ (Majka11, 40)

„Nešto između strogog i popustljivog.“ (Majka9, 38)

Nadalje, odgojni stil je opisivan kao prijateljski, otvoren i s jasno postavljenim granicama:

„Prijateljski stil, ali mislim da sam mu dosta autoritet, ali u većini slučajeva se ponašam prema njemu više prijateljski nego nešto visoka.“ (Majka4, 32)

„Ležeran. Nisam popustljiva, imamo pravila koja su fleksibilna, ali do određene granice. Nisam stroga i djeca me se ne boje. Ali slušaju, znaju kad je dosta i kad treba poslušati.“ (Majka7, 42)

Jedna je sudionica bila upoznata s odgojnim stilovima, ali potrebno je naglasiti da se radi o osobi čija struka podrazumijeva znanja o odgojnim stilovima. Ona je svoj stil pokušala definirati prema stilovima od kojih polazimo u ovome istraživanju:

„Nisam autoritativna, ali niti permisivna, nešto između sa postavljenim granicama i jasnim zahtjevima. Trudimo se da to nekako opstane koliko god to ide sukladno njihovoj dobi i razvoju, tako onda i mijenjamo.“ (Majka5, 45)

Jedna je sudionica svoj odgojni stil opisala istovremeno kao slobodan i tradicionalan te objasnila da pod time misli na odgoj koji je s njene strane slobodan, a od strane supruge i njegove obitelji tradicionalan pritom tradicionalnost shvaća kao poštivanje reda:

„Kod mene se ništa ne mora i sve se može. Ali naravno tu je obitelj koja ima malo drugačija gledišta i onda sam zapravo uvijek na nekakvoj granici kako ih naučit da žive slobodno u svakoj okolini...A tradicijski više u smislu tih drugih osoba koje su uključene u odgoj. Baka i djed, eventualno i partner. Oni su više tradicijski u smislu da se zna neki red. Ne u smislu tradicijskog mlaćenja djece ili toga nego onako zna se neki red. Što je meni isto ok. Samo što se nekad tu kosimo jer ja smatram da nešto možda nije potrebno, oni smatraju da nešto je ili obratno. Ali zato je to na izbor djece. Vjerujem da i oni sami znaju procijeniti kako kada treba reagirati“ (Majka2, 31)

Niti jedna sudionica nije opisala sebe kao strogog, hladnog ili indiferentnog roditelja. Iz njihovih odgovora možemo zaključiti da se većina percipira kao prijateljski nastrojena i otvorena prema djeci.

Sudionice koje imaju više od jednog djeteta, njih osam, potvrdile su da različito odgajaju djecu, a kao razlozi su navedeni; njihova dob (razlika u godinama, npr. dijete od 13 godina i dijete od 5 godina), razlike u karakteru (jedna sudionica opisuje jedno dijete kao hipersenzibilno stoga primjenjuje drugačije odgojne metode), spontana razlika u odgoju (jedna sudionica komentira da su suprug i ona primijetili da su puno blaži s najmlađim

djetetom iz njima nepoznatog razloga). Osim navedenih, kao razlog pojavio se i različiti spol djece:

„Prema kćeri sam osjetljivija, nježnija. Upozoravam je na određene opasnosti ili joj više trubim nego sinu.“ (Majka10, 41)

„Jednaka sam makar smatram da se prema curicama treba biti drugačiji, odgojni stav i pristup. Mislim da su one dosta osjetljivije. Privrženije su...kako bih to rekla...mislim da mogu lošije i teže proći nego jedan dečko. Puno više imaju za izgubiti nego jedan dečko.“ (Majka11, 40)

Gotovo sve sudionice zaključile su da su zadovoljne svojim odgojnim stilom, ali su sve potvrdile da bi nešto u njemu i mijenjale. Većina sudionica smatra da odgojne metode uvijek mogu biti bolje pa tako izražavaju želju da budu odlučnije odnosno dosljednije, pritom misle da se drže svojih vlastitih riječi kada se radi primjerice o provedbi kazni ili zabrana:

„To se tiče kazni, ako završi u kazni, u većini slučajeva se ta kazna ne ispoštuje do kraja. Bude mi ga žao onda prekinem kaznu.“ (Majka4, 32)

„Htjela bih biti malo čvršća. Odlučnija. Da držim do svoje riječi. Ako sam za nešto rekla ne onda ne.“ (Majka1, 37)

„Voljela bih biti malo stroža, malo više se držati svoje riječi jer nas u nekim situacijama izmanipulira.“ (Majka3, 32)

„Možda bih htjela biti malo više dosljedna u smislu nekakve zabrane recimo, nekad i popustim u nekim trenucima ako procijenim da će to njemu jako naštetiti. S obzirom da su sportaši i da im je strašno ako im se zabrani bilo što vezano za sport, a to je recimo nekakva najslabija karika kod njih. Ponekad i popustim nakon cijelog dana, kada to traje, traje, traje i onda u nekom trenutku oni odrade ono što treba i onda na kraju ipak popustim. I oni to znaju, ali zato i odrade ono što treba, da. (Majka5, 45)

Samo je jedna sudionica eksplicitno izrazila nezadovoljstvo svojim odgojnim stilom, referirajući se na događaj iz prošlosti kojeg nije dodatno objasnila. Ona je izrazila žaljenje jer smatra da nije provodila dovoljno kontrole nad djecom te da je bila preblaga kao roditelj:

„Nisam zadovoljna. Da sam sad ove pameti prije par godina, neke stvari bih promijenila i bila bih drugačija. Malo bih bila stroža i neke postupke bih drugačije gledala i kontrolirala. I

ne bih im toliko vjerovala. Vjerojatno bih bila drugačija. Voljela bih da sam bila drugačija.“
(Majka11, 40)

Na pitanje je li sada prekasno da mijenja svoj odgojni stil odgovara da je kasno pritom ponovno izražavajući želju za većom kontrolom nad djecom i strogoćom:

„Mislim da je jer neke situacije su se desile koje ne mogu vratiti. A da sam bila drugačija vjerojatno se to ne bi desilo. Da sam bila stroža, da sam imala veću kontrolu, da nisam bila toliko povjerljiva.“ (Majka11, 40)

Sudionice su dalje upitane postoji li nešto na što nemaju utjecaj kada je u pitanju odgoj djece, a kao stvari na koje ne mogu utjecati navedene su: provođenje vremena pred ekranima (npr. TV, mobiteli), uporaba duhanskih proizvoda, dječja volja, odnosi koje dijete njeguje s drugim osobama (npr. dječji prijateljski odnosi) i djetetove karakterne osobine (npr. svojevoljnost, inatljivost, bezobrazluk, bahatost).

5.2. Komunikacija s djecom

Druga tema odnosi se na komunikaciju roditelja s djecom te smo unutar nje započeli razgovor i o temi seksualnosti. Zanimalo nas je komuniciraju li roditelji o temi seksualnosti sa svojom djecom i ukoliko takva komunikacija postoji kakva su njena obilježja.

Istraživanja pokazuju da je komunikacija o temama seksualnosti između roditelja i adolescenta povezana s manje rizičnim ponašanjima i konzervativnijim seksualnim stavovima kod adolescenata (Rouhparvar et al., 2022.) Odgovarajući spolni odgoj važan je jer adolescentima pruža kulturološki relevantne informacije temeljene na dobi, koje im pomažu da donose bolje odluke o tome kada i kako započeti seksualni život (Dong et al., 2022:34). Istraživanja pokazuju da su izvori znanja vezani uz teme seksualnosti najčešće; TV, internet, prijatelji, roditelji, školske kolege, spolni odgoj u školama, časopisi, knjige ili liječnici (Dong et al., 2022.). Pri tome, djevojčice se više oslanjaju na školsko obrazovanje, časopise, knjige i roditelje, dok dječaci kao izvore odabiru školske kolege, prijatelje i internet (Dong et al., 2022.).

Sve sudionice potvrdile da o temi seksualnosti razgovaraju sa svojom djecom, a tu komunikaciju opisuju kao otvorenu, iskrenu i primjerenu dobi djeteta. Sudionice smatraju da

razgovor s djecom na temu seksualnosti mora biti iskren odnosno da poruke moraju biti jasne, a informacije koje pružaju djeci moraju biti točne pritom misleći na izbjegavanje metafora:

„Da, dosta otvorena. Trudim se nikako to ne stigmatizirat, nikako to ne naglašavati znači da to bude najnormalnija stvar na ovome svitu.“ (Majka3, 32)

„Vrlo otvoreno, ne u smislu da dobiva neke neprimjerene informacije. Sve je prilagođeno njegovoj dobi.“ (Majka8, 33)

„Pričamo o svemu. Nema tabu-tema.“ (Majka9, 38)

„Otvorena je, ne pričam u šiframa. Možda na početku nije tako bilo, ali poslije kako su stariji i kako neke stvari kuže i razumiju onda tako i razgovaramo.“ (Majka11, 40)

Neke sudionice dalje navode da su prvi razgovori na temu seksualnosti započeli od vrtićke dobi djeteta odnosno od djetetove 4. godine, dok ostale sudionice navode da su razgovore započele u nižim razredima osnovne škole.

Sve sudionice navode da razgovori o temi seksualnosti nikada nisu bili organizirani u smislu da su djeca pozivana na razgovor u kojem će im se nešto objasniti. Do ovakvih razgovora dolazi spontano tj. onda kada dijete krene pokazivat interes za temu. Dakle, razgovori su potaknuti dječjim interesom i dječjim pitanjima. Pokazalo se da je dječji interes motiviran okolinom i onime što u njoj čuju ili vide. Neke sudionice navode da su razgovori počeli u ranijoj dobi jer su djeca bila neprestano s njima tj. nisu imale mogućnost da dijete netko čuva. Ovdje se konkretno radi o situacijama u kojima je majka sama s djetetom stoga je dijete slijedi i u toalet. Ovime su inicirani prvi razgovori o ljudskim tijelima:

„Imao je tendenciju ulaziti u WC, bilo da se ja tuširam ili nešto, tako da je imao priliku vidjeti tijelo. S druge strane, govorio je aha, mi dečki imamo nešto, vidio sam da curice to nemaju. Uglavnom, onda je bilo objašnjavanja da dečki imaju pimpeke, cure imaju pipice.“ (Majka8, 33)

„Ona je meni ulazila u kupaonu otkad je skroz bila mala i kad si je cukao sa sobom kad je nisam mogla ostaviti bez nadzora. Naravno da si ideš promijeniti uložak, naravno da te pita kaj ti je to. Sve je to normalno. Nisam se skrivala, ne.“ (Majka10, 41)

Sudionice navode da su djeca s prvim pitanjima oko tijela ili seksualnosti dolazila nakon što bi u vrtiću ili školi čula ili vidjela nešto što nisu razumjela, primjerice, neke njima nepoznate riječi ili otkrivanje razlika u tijelima dječaka i djevojčica:

„Bilo je nešto u periodu kasnog vrtića, i mislim da je on to čuo u vrtiću od nekog. Ne od teta, nego je netko od klinaca nešto, seks, ovo, ono pa je tada pitao: mama, šta je seks?“ (Majka3, 32)

„Krenulo je od psovki. Ja ću sada biti otvorena i reći da je to bila riječ „kurac“. To je čuo u školi. I pitao je što je to seks? I mi smo sjeli s njim i lijepo smo mu objasnili da to rade odrasli ljudi i da to nije ništa sramotno i grozno, da to rade odrasli, da to ne rade djeca. On je pitao jel' se tako prave djeca? Ja sam rekla da, i nakon toga dugo nije ništa pitao. Samo je rekao da, sve mi je jasno. I toga se baš sjećam i znam da je to bio početak prvog razreda.“ (Majka7, 42)

„Vrlo rano, u vrtiću. Dijelili su WC, istraživali su svoje tijelo. Bio je manji incident u vrtiću, u smislu da je netko nekome gledao nešto što ne bi trebao. Uglavnom tete su me obavijestile i tada sam prvi put razgovarala s djetetom o primjerenosti odnosno o neprimjerenosti, privatnim dijelovima tijela.“ (Majka8, 33)

Interes oko tema seksualnosti započinje i učenjem nastavnog gradiva na satovima Prirode i društva, dakle u nižim razredima osnovne škole. Sudionice navode da su im se djeca tada obratila prvi puta jer su tražila dodatna objašnjenja:

„Mislim da je to bilo sa 9 godina. Ono kad su krenuli učiti u školi malo više o tome pa ono menstruacija i te stvari pa je to vodilo jedno drugom.“ (Majka9, 38)

„Kada su krenuli raditi u školi te teme onda je i ona imala nekih pitanja. A ja sam je poticala da pita sve što ju zanima.“ (Majka2, 31),

Nadalje, djeca prva pitanja postavljaju nakon što su vidjela ili čula nešto na televiziji, ili je im je neka druga osoba nešto pokazala u ovom slučaju se radi o nenamjernoj konzumaciji sadržaja koji su povezani sa seksualnošću:

„Evo počele smo pričati nedavno kako je izbio incident u školi. Situacija, ne znam kako bih je nazvala. Došla je doma iz škole i ispričala mi je da curica koja ide u razred do nje, a živi kod nas tu u ulici, da je imala nekakav odnos s nekim dečkom koji nije iz naše škole. Curica joj je pokazala taj video uradak. I dijete je doma došlo u šoku. Ispituje me i po tome vidim da ona ne zna ništa o tome. Nije bio u pitanju seksualni odnos, nešto tog tipa...Pa nije znala što je to, kako to izgleda.“ (Majka1, 37)

„Bila je neka šala na filmu koja je bila seksualna šala i on nije kužio. Onda je pitao o čemu se radi. I ja sam mu objasnila.“ (Majka4, 32)

„Kad je došao s jednog turnira iz Slovenije. Prvi razgovor je to bio. Stariji dečki su bili u sobi pa su gledali nekakve neprimjerene sadržaje pa je njemu to bilo vrlo nejasno pa me pitao što je on to vidio i da li ljudi uistinu to rade? Bio je peti razred kad se prvi put s time susreo.“ (Majka5, 45)

Sve sudionice smatraju da njihova djeca o ovoj temi pričaju s prijateljima više nego što pričaju s njima kao majkama, te smatraju da je takvo ponašanje primjereno adolescentskoj dobi.

Neke tvrde da njihovoj djeci ponekad bude neugodno tokom takvih razgovora. Djeca u tom slučaju neugodu iskazuju na način da rukama pokriju uši kao znak da ne žele više sudjelovati u razgovoru ili im izravno kažu da im je dosta razgovora i da shvaćaju što im se govori.

Osim što sudionice smatraju da djeca o ovim temama razgovaraju s prijateljima, iako takve razgovore nisu nikada čule niti im djeca pričaju o tome, neke su potvrdile da njihova djeca znaju razgovore započeti i s nekim drugim članovima obitelji. Ti razgovori su spontani i šaljivi, ali ipak i edukativni jer se djeci šaljivim tonom objasne stvari koje ih zanimaju. Sudionice su navele da djeca pričaju sa srođnicima (djed, tetka, tetak, ujna, rođaci):

„S mojom sestrom i njezinim dečkom, s tetkom. Znam da priča, ali ne u ozbiljnom smislu nego više zajebancija, šala i objasne mu kroz tu šalu.“ (Majka4, 32)

„Dida je dosta zajebant pa ga pita jesu li curama u razredu narasle cice. Onda se on prvo smije, pa onako klimne glavom.“ (Majka3, 32)

Sudionice koje imaju više od jednog djeteta većinom smatraju da sa svom djecom jednako komuniciraju. Samo su dvije sudionice, majke sinova, rekly da je djeci ugodnije razgovarati s očevima o toj temi:

„Da, ali u načelu muž više priča sa sinom, a kćer je otvorena tako da sam s njom od malih nogu mogla pričati. Što se tiče muških stvari više muž odradi sa sinom nego ja. Ne bu s menom pričao o drkanju. Kad je došlo vrijeme za takve stvari, nije da ja nisam bila prisutna, to se znalo i na šalu okrenuti.“ (Majka10, 41)

„U pravilu zajednički to odradimo, ali vidim da je njemu prirodnije s njim, vjerojatno zbog spola, pitati očuha nego mene.“ (Majka8, 33)

Podtema koju smo otvorili intervjuima kod nekih je sudionica potaknula razmišljanje o vlastitoj komunikaciji između sebe i svojih roditelja. Jedna sudionica je pri tom promišljanju

navela da bi joj vjerojatno bilo lakše u adolescentskoj dobi nositi se s određenim stvarima, u ovom slučaju adolescentskom trudnoćom. Također je navela da njezina otvorena komunikacija sa sinom je potaknuta nepostojanjem komunikacije s vlastitim roditeljima:

„Žao mi je što nisam imala otvoreniji odnos s njima. Bilo bi mi puno lakše kasnije. Kada sam se ja našla u tim svim stvarima, pogotovo kada sam ostala trudna s 19. To mi je bio horor, u životu nisam s mamom pričala o seksu, a sad joj moram reći da am trudna. Mamina najbolja prijateljica ima sina, i imali su odnos kakav ja...zapravo više kopiram njezin odnos sa sinom. Jer se ona uvijek zezala sa svojim sinom za takve stvari. Ona je prešla tu granicu da se dijete ne srami o takvim temama s njom pričati. To mi je bilo super cool i zaključila sam da ja isto tako želim s njim.“ (Majka4, 32)

Druga sudionica navodi slično, nije sa svojom majkom komunicirala o temama seksualnosti stoga joj je to poticaj da ona sa svojim kćerima razgovara o svemu:

„Planiram pričati s njom o tome jer moja mama nikada sa mnom nije razgovarala o tome. Nisam ništa znala dok sama nisam, i društvo i tako, dok sama nisam to vidjela. A mislim da je trebala. Nikada nije o ničemu, o takvim stvarima pričala. Niti o menstruaciju niti o ičemu. A ja sa svojom kćeri pričam o tome. Nisam se nikad ni skrivala od nje.“ (Majka1, 37)

Sudionica koja također nije vodila ovakve razgovore s roditeljima ne osjeća žaljenje zbog toga jer kako tvrdi tada je o temi znala više od vlastite majke:

„Ou, ne, ne. Ja sam isključivo sve o seksualnosti zapravo učila od svojih prijatelja, vršnjaka ali koji bi bili godinu, dvije stariji. Uvijek su bili korak ispred pa zapravo od njih, ali sa roditeljima ne. Nikakvog govora nije bilo o tome. Tek možda kasnije onako nakon 15. godine, kad sam imala prvog dečka.“ (Majka2, 31)

Još jedna sudionica ne izražava žaljenje zbog nepostojanja komunikacije roditelja na temu seksualnosti iz razloga što je imala stariju sestru koja je bila izvor njezinog znanja:

„Ma ne, ali nije mi bilo bitno da ja sad s njima o tome pričam. Ali ja sam te sreće da imam stariju sestru i ona mi je govorila sve što me zanimalo.“ (Majka6, 49)

5.3. Upoznatost roditelja s aktivnostima djece

Tema koja slijedi bavila se upoznatošću roditelja s aktivnostima djece. Podteme su se ticale nadzora nad kretanjem djece i nadzora nad druženjem djece.

Sve sudionice potvrdile su da poznaju prijatelje svoje djece odnosno društvo u kojem se djeca kreću. Uglavnom su to prijateljstva koja su djeca stekla tokom svojeg osnovnoškolskog ili srednjoškolskog obrazovanja te se radi o prijateljima iz razreda ili prijateljima s različitih aktivnosti kojima se djeca bave (npr. sportski treninzi ili škole stranih jezika). Bliske prijatelje svoje djece sudionice poznaju osobno, isto kao i njihove roditelje. Djeca se posjećuju međusobno u svojim domovima, često znaju prenoćiti jedni kod drugih te izlaze zajedno i izvan kuće. Kod mlađih adolescenata u dobi od 12-14 godina starosti se radi o izlascima do školskih igrališta, parkova, a aktivnosti kojima se bave su: igranje nogometa, vožnja biciklima ili odlazak u šetnju. Stariji adolescenti u dobi od 15-19 počinju odlaziti u večernje izlaske primjerice do kafića ili klubova.

Razgovarajući o ovoj temi roditelji počinju spominjati nadzor nad djecom i njihovim izlascima van kuće, te po prvi puta počinju govoriti o mobilnim aplikacijama koje koriste za nadzor djece. U kontekstu izlazaka iz kuće roditelji najčešće spominju uporabu aplikacija u svrhu nadziranja kretanja djeteta:

„Ima upaljenu lokaciju i ima instaliran Family Link na mobitelu koji koristi i ima upaljenu lokaciju.“ (Majka8, 33)

„Imam aplikaciju za praćenje, ako trebam vidjeti dal je krenula iz škole doma, a da se nije javila onda stisnem lokaciju pa vidim di je.“ (Majka9, 38)

„Kaže mi idem tu i tu, s tim i tim. Ali imam ja i tu aplikaciju, lokaciju onda isto vidim gdje je.“ (Majka1, 37)

Za nadzor kretanja roditelji koriste dvije aplikacije; WhatsApp i Google Family Link. WhatsApp je međunarodno dostupna besplatna platforma koja služi razmjeni tekstualnih i glasovnih poruka, fotografija, videa, dokumenata, a preko nje se mogu uspostaviti glasovni i video pozivi. Osim ovih značajki aplikacija nudi mogućnost dijeljenja i praćenja lokacije. Google Family Link je aplikacija koja služi roditeljskom nadzoru dječjih telefona. Roditeljima omogućuje prilagodbu postavki na uređajima djece odnosno roditelji mogu na dječjim uređajima zabraniti pristup neprimjerenim sadržajima, odobriti ili ne odobriti instaliranje aplikacija, postaviti vrijeme upotrebe telefona, blokirati pristup web stranicama, pratiti lokaciju djeteta.

Osim korištenja aplikacija, kretanje djece roditelji nadziru i putem poziva ili, u slučaju mlađih adolescenata, osobnog dolaska do mjesta lokacije u svrhu provjere što dijete radi i kako se ponaša kada je vani samo:

„Nekad znamo napraviti da se prošećemo s ciljem da vidimo jesu li tamo, ali oni misle da idemo u dućan. Želim vidjeti kako se ponašaju kad su sami, kad misle da su slobodni i da ih nitko ne nadzire.“ (Majka5, 45)

„Zovem ga isto da bi trebao doći doma. Ponekad sam čak u blizini ovako. Uklopim u ostale planove. On me ne vidi da gledam.“ (Majka8, 33)

Većina sudionica naglašava da iako u većoj ili manjoj mjeri koriste aplikacije za nadzor kretanja, najviše vjeruju djeci odnosno informacijama koje djeca podijele s njima. Sve sudionice, osim jedne, su izrazile zadovoljstvo snažnim povjerenjem koje postoji između njih i njihove djece:

„Ne nadziremo pomoću tehnologije već isključivo njegovim iskrenost. Ali znam gdje su, da, definitivno, jer se i čujemo. Kažu, e sad sam tu, doći ću za 15 minuta. Tu sam s tim i tim, možeš doći po mene. Nikad se nije desilo da se ja moram zamisliti di mi je dete i da moramo okolo zivkati nekog drugog di se nalazi.“ (Majka6, 49)

Sudionica koja nije zadovoljna povjerenjem koje vlada između nje i kćeri navodi da bi željela znati više informacija o kretanju kćeri, dok njezina kćer ne želi dijeliti takve informacije i ne odaje svoje kretanje:

„Mislim da znam opet ne mogu im vjerovati dok se ne uvjerim. Meni je jako bitno znati gdje se kreću. Ja bih voljela da ona meni kaže: mama, ja sam tu i tu, a ne da mi kaže ja idem tu pa završi na nekom drugom mjestu. Mene te jako zanima, ja želim znati gdje je ona, s kim je...ne znam jako mi je to bitno. Ona to ne poštuje, ne vjeruje mi. Onda ja ispadnem stroga, da zašto ja nju zovem i ispitujem je gdje je. A nju prijatelji ispituju zašto je tvoja mama takva.“ (Majka11, 40)

Razlozi za roditeljski nadzor nad kretanjem tiču se sigurnosti djece, roditelji žele raspolagati informacijama poput sigurnog dolaska na neko odredište, društva i mjesta na kojima se djeca nalaze:

„Samo je bitno da znam di su, kod koga, da im osiguram prijevoz da mi se ne potepavaju po cesti. I javljaju se uvijek porukama da znamo di su i da se ne brinemo.“ (Majka10, 41)

„Da se nešto ne dogodi putem iz škole, da ju netko ne kidnapira, ne daj Bože.“ (Majka9, 38)

Posljednji citat u kojem majka strahuje od otmice šesnaestogodišnje kćeri je obojan zapravo strahom od stranaca. Strah od stranaca i otmice je jedan od konstrukata kulture straha smatra Furedi (2002:27). Neka američka istraživanja pokazala su da tri od četiri roditelja imaju strah da će im djeca biti oteta, dok službeni podaci pokazuju da se ovakve tragedije događaju, ali vrlo rijetko te da je danas broj otmica djece jednak onom u prošlosti. Bez obzira na to ovaj strah kod roditelja često ograničava djecu i dječju igru izvan doma, a tvrtke koje se bave proizvodima za nadzor djece (npr. pametni satovi s GPS-om) profitiraju na roditeljskoj anksioznosti smatra Furedi (2002:3).

Razgovarajući o temi nadzora nad kretanjem i druženjem djeteta jedna sudionica je zaključila da je možda previše involvirana u taj dio nadzora prisjetivši se pritom svojih odnosa s vlastitim roditeljima:

„Vrlo sam uključena, možda i previše. Uspoređujem s mojim roditeljima koji su načelno znali s kim se družim, ali se možda nisu toliko involvirali u rješavanje situacija i razgovore u tom smislu.“ (Majka8, 33)

Slično je zaključila još jedna sudionica, koja je ustvrdila da joj nije važno da prati svaki korak djeteta jer se sjeća vlastite slobode u tim godinama i koliko su joj značila iskustva koja je stekla:

„Ajmo reći da nekih 80% znam. Ovih 20%, iskreno ja puštam da ona istražuje svijet nekad i sama. Da nauči neke lekcije i sama. Ja sam dosta slobodno odgojena i ne zaboravljam ta iskustva koja sam prošla. I zahvalna sam svojoj mami što mi je dopustila tu neku određenu slobodu da ja mogu malo sama vidjeti što u ovom svijetu ima. To radim i sa njom.“ (Majka2, 31)

U teorijskom dijelu rada govoreći o izvorima roditeljskog znanja, identificirali smo tri izvora, prvi izvor je djetetovo slobodno i voljno otkrivanje informacija, za koje su Kerr i Stattin (2000.) zaključili da daje puno bolje objašnjenje o pozitivnoj prilagodbi kod adolescenata nego što to daje roditeljsko praćenje i nadzor jer su zapravo djeca aktivni davatelji znanja svojim roditeljima. Kao što smo mogli vidjeti i u predstavljanim rezultatima, sudionice su navele da im je jako važno povjerenje među njima i djecom. Iako sudionice koriste npr. aplikacije za nadzor kretanja i dalje se oslanjaju na informacije koje dijete podijeli

s njima, te iskazuju povjerenje u njih i znanje koje dobivaju s njihove strane. Gotovo sve sudionice su potvrdile da sa svojom djecom nemaju poteškoće što se tiče njihovog izlazaka van kuće, bilo da se radi o mlađim ili starijim adolescentima, uvijek su sigurne gdje i s kim se kreću njihova djeca.

Samo je jedna sudionica izrazila nezadovoljstvo količinom znanja, odnosno informacija koje dobiva od starije adolescentice koja krije svoje kretanje, a povezano s time među njima nema niti povjerenja tj. snažnijeg odnosa. Dakle, ukoliko dijete nije spremno podijeliti informacije s roditeljem, utoliko napori roditelja za nadziranje djeteta ne mogu biti učinkoviti.

5.4. Upoznatost roditelja s tehnologijom pristupa pornografiji

Upoznatost roditelja s tehnologijom pristupa pornografiji je cjelina iz koje smo dobili uvid u načine na koje djeca koriste tehnologiju, odnosno kakve tehnološke uređaje koriste i u koju svrhu, te kako provode vrijeme na internetu.

Sve sudionice smatraju da su dobro upoznate s radom i korištenjem tehnoloških uređaja jer i same koriste uređaje koje koriste i njihova djeca. Sve sudionice su potvrdile da djeca posjeduju vlastite mobilne uređaje (pametne telefone). Neka djeca u svojem vlasništvu imaju i laptose ili stolna računala. U nekim kućanstvima uređaje poput tableta, laptopa ili TV-a zajednički koriste svi članovi kućanstva. Fokus smo stoga stavili na mobilne uređaje jer ih posjeduju sva djeca te s njih imaju pristup internetu. Neka djeca nemaju konstantni pristup internetu odnosno internetu mogu pristupiti kod kuće ili na mjestima na kojima postoji mogućnost spajanja na Wi-Fi. Razlog za to je prevelika internet potrošnja pa time i visoki novčani iznosi računa za internet usluge.

Sudionice smatraju da znaju kako njihova djeca provode vrijeme na internetu. Najviše vremena djeca provode na YouTubeu na kojem gledaju video sadržaje koji se bave njima interesantnim temama npr. dječaci gledaju sadržaje vezane za automobile, računalne igre ili šaljive video uratke, djevojčice pak gledaju sadržaje vezane uz šminkanje, frizure, glazbu:

„Ova starija gleda frizure, šminkanja. Mlađa gleda nekakva smiješna videa, ali ništa neprimjereno ili prosto.“ (Majka1, 37)

„Igrajući igrice, na Youtubeu videe o igricama i onkao smiješne i Netflix.“ (Majka4, 32)

„Da, najmlađa voli gledati sve za životinjama, pa recepte za kuhanje na TikToku, sad je u fazi Eminema. Idu u smjeru onoga što ih zanima. Koriste i društvene mreže, Snapchat i TikTok (Majka6, 49)

„Od Jure Šebalja pa do gejmera koji igraju igre. Pa do nekakvih „vidi kako se blesiram“ videa.“ (Majka8, 33)

Osim YouTubea, djeca vrijeme provode na aplikacijama poput WhatsAppa i Vibera te na društvenim mrežama TikTok, Snapchat i Instagram.

Većina sudionica dječje korištenje nadzire putem aplikacije Google Family Link o kojoj smo pisali u prethodnom poglavlju. Putem navedene aplikacije sudionice blokiraju određene sadržaje, ograničavaju vrijeme upotrebe interneta, dozvoljavaju instaliranje aplikacija ili ih pak brane odnosno brišu s dječjih uređaja:

„Sve kontroliram. Često pregledavam te uređaje i povijest gledanja i imam tu aplikaciju gdje mogu zabraniti. Gdje mogu ograničiti vrijeme gledanja, šta mogu šta ne mogu gledati. Blokiram i tako.“ (Majka1, 37)

„Znači moj mobitel je povezan s njenim mobitelom i ja zapravo preko svog mobitela kontroliram njen na neki način. Ako ona želi biti više od dva sata onda mora poslati meni zahtjev. Ako želi skinuti neku aplikaciju mora poslati zahtjev. Za to sve mora tražiti dozvolu.“ (Majka2, 31)

„Povremeno pogledam što rade na mobitelima. Imala sam aplikaciju Family Link za praćenje sadržaja. Dok su bili mlađi, sad više nemam. Prestala sam kad su promijenili mobitele i onda više nismo uspjeli uspostaviti adrese i onda smo odustali. Mislim da su kroz taj Family Link u dvije godine nadzora shvatili što smiju i što ne smiju. Kada smo koristili Family Link tada smo i blokirali neke sadržaje. Bili su jako ljuti zbog toga. Nisu mogli na YouTube, mogli su gledati samo YouTube Kids. Niti su mogli downloadati neke aplikacije s trgovine Playa, igrice i slično. Koristili smo i geo lokaciju, samo što je tada bio problem što oni nisu imali internet koji je neograničen. Pa kad nema vani interneta onda više nema niti lokacije.“ (Majka5, 45)

„Dijeli račun na iPhoneu s tatom, tako da suprug vidi svu njegovu komunikaciju.“ (Majka7, 42)

Sudionice koje ne koriste aplikaciju Google Family Link u svrhu nadzora dječjih uređaja koriste drugačije metode nadzora. Radi se o fizičkom pregledavanju dječjih uređaja, to su radnje poput uzimanja dječjih uređaja i pregledavanja povijesti pretraživanja:

„Pratim tako šta tu i tamo nekad malo šknem. I uglavnom drži otvorena vrata sobe pa vidim da je to YouTube, igrice.“ (Majka3, 32)

Jedna sudionica objašnjava da iako koriste aplikaciju za nadzor djetetovog uređaja, ipak nemaju uvid u sve aktivnosti na internetu pa su jednom prilikom bili primorani i fizički pregledati uređaj djeteta jer su iz drugog izvora saznali za neprimjereno ponašanje kćeri:

„Bila je jednom situacija gdje smo joj našli poruke na WhatsAppu, ali zapravo smo iz drugog izvora saznali da bi trebali možda malo pogledati taj WhatsApp i mobitel općenito. Njen stric ju je vidio na Snapcahtu da je objavila sliku gdje ona i prijateljica koriste onaj Vape ili kako se već zove, elektronska cigareta. Tako da je on to vidio jer ima tu aplikaciju i nama je javio i onda smo mi išli u razgovor, to je bilo negiranje svega, dok nismo vidjeli u mobitelu sve, da ne idem u detalje, ali crno na bijelo razgovor prijateljice i nje vezano uz pušenje bilo pravih cigareta, bilo tih zamjenskih.“ (Majka2, 31)

Da je aplikaciju poput Snapchata teško kontrolirati komentira i druga sudionica, naime ova društvena mreža ima značajku da se poslani sadržaj obriše nakon nekoliko sekundi ili onda kada druga strana primi poruku:

„Ja ih pokušavam kontrolirati, ali to su sada neke mreže koje npr. Snapchat, slika se može vidjeti 10 sekundi i onda se sama obriše. Zato ja ne mogu vidjeti radi li ona nešto dobro ili loše. Ona se može uslikati, poslati i to se obriše kasnije.“ (Majka11, 40)

Sudionice koje uopće ne nadziru dječje uređaje kao razlog navode povjerenje u djecu:

„Ne pratim zato što im fakat potpuno vjerujem. Pa ako i naprave glupost, pa i mi smo znali napraviti glupost.“ (Majka10, 41)

„Nemam ga potrebu ići kontrolirati zato što mu vjerujem. Kad ga nešto zanima on stvarno pita.“ (Majka7, 42)

Iz dobivenih rezultata možemo zaključiti da većina roditelja koristi tehnologiju u svrhu nadziranja korištenja interneta kod adolescenata, blokirajući im određene sadržaje, pristupe web stranicama, ograničavajući im vrijeme korištenje interneta ili pregledavanja aktivnosti. Sudionice koje ne koriste ovakva rješenja, a čine manjinu, kao razlog navode povjerenje u

djecu odnosno smatraju da snažan odnos koji njeguju s djecom ne zahtijeva nadziranje aktivnosti na internetu.

5.5. Roditeljski nadzor nad uporabom pornografije

Najveći naglasak je stavljen na temu roditeljskog nadzora nad uporabom pornografije iz koje smo dobili uvid u načine nadzora dječjih tehnoloških uređaja od strane roditelja odnosno koji su sve načini na koji nadziru upotrebu pornografije kod svoje djece te koliko im je takav nadzor važan.

Većina sudionica ne iskazuje pretjeranu zabrinutost oko mogućnosti da su im djeca izložena pornografiji ili da je upotrebljavaju. Razloge za takav stav možemo pronaći u uvjerenju da djecu takvi sadržaji još ne zanimaju, da su djeca svjesna da takvi sadržaji nisu primjereni stoga ih neće upotrebljavati, ili da i same upotrebljavaju pornografiju pa ih ne zabrinjava ako i djeca upotrebljavaju, neke pak smatraju da je to prirodna pojava kod adolescenata:

„Pa trenutno ne jer nisam još primijetila da to gledaju. To me ne brine ne. Uvijek govorim da paze. Da će doći vrijeme za takve neke stvari, a djeca su, ali nisam primijetila da mi takve stvari gledaju ili da imaju problema s bilo čim.“ (Majka1, 37)

„Ne zabrinjava me zato što i ja to koristim.“ (Majka3, 32)

„Da, ali ne jako jer je na YouTubeu nema onako eksplicitno. A on najviše voli YouTube. Ne mogu reći da me ta pornografija toliko zabrinjava. Mislim da ga to toliko ne zanima i da to nikad nije vidio. Bar se nadam da je to tako. Kada ga nešto zanima on stvarno pita.“ (Majka7, 42)

„Ne zabrinjava me previše. Zato što znam da ona ne ide na takve stranice i ako vidi da je nešto vodi, tipa Gledalica ima, one popup prozore koji te vode na pornografiju, zna da mora to isključiti. A znam i da ako je nešto zanima da će ići pogledati, ali ono, koliko je ja poznajem ona bi prvo došla pitati kaj to je. Jel' mogu ja to pogledati?“ (Majka9, 38)

„Ja vjerujem da si oni to pogledaju, i nemam ništa protiv toga. To mi je nekako prirodno osim ako ne prelazi u bolesno. Samo da nisu uključene životinje i slično.“ (Majka10, 41)

Sudionice koje su iskazale zabrinutost oko mogućnosti da su im djeca izložena pornografiji kao razloge zabrinutosti navode dječju emocionalnu nespremnost i nemogućnost razlučivanja stvarnosti od glume, prisutan je i strah da bi konzumirajući takve sadržaje djeca mogla normalizirati takve odnose u stvarnosti:

„Vrlo ozbiljno jer smatram da neke stvari oni uopće ne mogu u glavi razlučiti što je to i da ne mogu shvatiti zašto se nešto koristi i je li to dobro ili nije dobro.“ (Majka5, 45)

„Moje mišljenje je da to nije dobra ideja. Puno su premali da to procesuiraju kako treba. Da to ne shvati uznemirujuće, pogrešno, da to ne normalizira na pogrešan način neke stvari koje mu u toj dobi ne bi trebale biti normalne.“ (Majka8, 33)

„Rado bih da to ne upotrebljavaju jer mislim da je pornografija pogrešna. Voljela bih da ona sama dođe do seksualnosti iznutra, a ne da gleda kako to izvana izgleda. Jer ne čini mi se da pornografija predstavlja realnu sliku intimnosti ljudi.“ (Majka3, 31)

Sudionice smatraju da uspješno nadziru dječje uređaje, iako su svjesne da usprkos tome i dalje postoji mogućnost da djeca budu izložena pornografiji. Većina sudionica smatra da su djeca konzumirala pornografiju s namjerom ili bez nje. Kod nekih sudionica je to samo sumnja, dok neke posjeduju konkretno znanje jer im je dijete samo priznalo ili su slučajno svjedočile da dijete gleda pornografski sadržaj, u ovome slučaju radilo se o majčinom nenajavljenom ulasku u djetetovu sobu:

„Kad je došao s jednog turnira iz Slovenije. Prvi razgovor je to bio. Stariji dečki su bili u sobi pa su gledali nekakve neprimjerene sadržaje pa je njemu to bilo vrlo nejasno pa me pitao što je on to vidio i da li ljudi uistinu to rade? Bio je peti razred kad se prvi put s time susreo.“ (Majka5, 45)

„Ono što ja vidim kroz njegov history je da on ne konzumira takav sadržaj. A sad da li je on to negdje drugdje gledao, ja sam sto posto sigurna da je. Mislim da je gledao s prijateljima, zasigurno da da. Mislim da tu moramo biti realni,“ (Majka8, 33)

„Je, sigurno je. Mislim da mu je prvo netko pokazao i mislim da znam osobu koja mu je pokazala u prvom razredu. A sad znam da koristi jer sam mu uletila u sobu jednom ili dvaput kad je bilo nešto. Uletila sam u sobu i skužila, pa sam izašla i kao pokucala i onda je on skužio pa sam ja kao ušla unutra.“ (Majka3, 32)

Većina sudionica smatra da njihova djeca nisu bila izložena pornografiji te da pornografiju ne upotrebljavaju, iako gotovo sve dodaju da uvijek postoji mogućnost da su nešto od takvog

sadržaja djeca vidjela. Sudionice koje su majke mlađih adolescenata smatraju da njihovu djecu takav sadržaj još ne zanima zato što im djeca nikada nisu postavljala pitanja oko pornografije.

Kada govorimo o nadzoru nad uporabom pornografije, većina sudionica se oslanja na mobilnu aplikaciju Google Family Link koju su spominjale i kada smo razgovarali o nadzoru nad kretanjem djeteta. Iako su prethodno već navele što sve pomoću ove aplikacije mogu nadzirati, ovoga puta su se fokusirale na blokiranje određenih stranica pritom misleći na pornografske stranice:

„Blokirala sam eksplicitne nekakve stranice. Nekakva videa i scene. Jesam, da, na Family Linku.“ (Majka1, 38)

„Family Link. Uopće nisu mogli na te sadržaje.“ (Majka5, 45)

„Preko Family Linka sam blokirala.“ (Majka8, 33)

„Family Link. I ništa se nije promijenilo s njezinim prelaskom u srednju školu.“ (Majka9, 38)

Neke sudionice koje koriste aplikaciju Google Family Link misle da će djecu pomoću nje nadzirati do 18. godine. Jedna sudionica navodi da je to i zakonski određeno vrijeme do kojeg može pratiti dijete:

„Do punoljetnosti do kada zakonski smijem. Samo što neće biti identično što mu dopustiti a što zabraniti. Kad mu bude 16, 17 naravno da neće imati roditeljsku zaštitu za neke stranice. To je primjerena dob da ako ga to interesira da to i potraži. Logično je da će se prije toga s njim razgovarati ozbiljnije i dat mu neke informacije i upozorenja. U ovom trenu je to puno prerano.“ (Majka8, 33)

„Do 18. godine sigurno, a poslije kako bude bit će.“ (Majka9, 38)

Posljednje navedena sudionica, koja je majka šesnaestogodišnjakinje, jedina je komentirala da se dijete pomalo buni na korištenje Google Family Linka jer je jedina u razredu kojoj se još uvijek nadzire korištenje mobilnog uređaja i uporaba interneta:

„Sad kod kćeri u razredu, koliko sam shvatila, nitko nema Family link. Ona je sirota jedina sama s tom aplikacijom, to je kao neka sramota. Oni su sad kao odrasli i veliki. Znam da većina roditelja iz razreda uopće ne pita koliko su djeca na internetu. Niti koliko koriste

mobitel tokom dana. Moja kćer kaže „ja sam jedina koja je toliko malo na internetu, zašto ti meni gasiš mobitel, ovi drugi su do 4 ujutro.“ „ (Majka9, 38)

U ovom istraživanju, spomenuta djevojka ujedno je i najstarija adolescentica koju se nadzire putem mobilne aplikacije. Nad ostalim starijim adolescentima u dobi od 15-19 godina starosti ovakav nadzor više se ne provodi.

Jedna je sudionica komentirala kako je sa suprugom razgovarala do koje granice bi se dijete trebalo kontrolirati, potom su zaključili da je dob od 12 godina prikladna za apsolutnu slobodu na internetu:

„Muž i ja smo pričali do koje granice bi se to trebalo kontrolirati. Nismo mi to skroz niti blokirali. Mi smo samo gledali da to što on gleda bude donekle primjereno njegovoj dobi. To je bilo toliko nevino, tipa do prošle godine je samo upisivao boobs ili tako nešto, tako da je to bilo dosta nevino pa smo rekli ok, nećemo sad ono do ne znam koliko to pratiti. I odlučili smo da je s 12 godina to debelo ok i sad ćemo mu dati apsolutnu slobodu što se toga tiče. I to je to. Mi i dalje možemo šćicnut ako je nešto, ali više to ne radimo.“ (Majka3, 32)

Sudionice koje ne blokiraju takve sadržaje ponovno spominju povjerenje koje gaje prema djeci:

„Ne. Em ja njemu vjerujem, em to što fakat mislim da nije u toj fazi. I mislim kada bi mu nešto tako iskočilo da bi ugasio odmah. Mislim da ga dobro znam.“ (Majka4, 32)

„Nema potrebe za time...Ništa mu nije blokirano od stranica na mobitelu. Za sada nisu potrebne aplikacije, možda nekad kasnije. Nemam ga potrebu ići kontrolirati zato što mu vjerujem. Ne znam, nisam pametna što se toga tiče radim li dobro.“ (Majka7, 42)

Gotovo sve sudionice su zaključile da se do sada nikada nisu susrele s problemima vezanima za uporabu pornografije, samo je jedna sudionica spomenula da se susrela s poteškoćama vezanima uz ovu temu. Sudionica je majka kćeri u dobi od 17 godina i sina od 13 godina. Ovaj dio razgovora proizveo je snažnu emocionalnu reakciju kod nje, tokom razgovora je zaplakala, istraživačica ju je još jednom podsjetila na upute da nije primorana razgovarati o temama o kojima ne želi ili joj stvaraju nelagodu, međutim sudionica je inzistirala da nastavi razgovor jer smatra da njezino iskustvo nekome može pomoći, a i osjeća olakšanje kada to s nekim podijeli. Sudionica je prvo započela priču o sinu u čijem je mobitelu jednom prilikom pronašla „ голу sliku curice iz njegove škole“:

„Jako me zabrinjava jer sam imala situaciju, nažalost, sa sinom gdje sam mu našla голу curicu na mobitelu kad sam išla kontrolirati i ispaao je jako veliki problem. Mi smo morali ići i na policiju radi toga jer je on primio tu sliku, curica se slikala, netko je dalje proslijedio tu sliku, a to se brzo proširi. Zbog toga smo išli na policiju. Moj sin je bio kriv jer je dobio tu sliku i proslijedio je. To je bila curica iz škole.“ (Majka11, 40)

Zatim je podijelila iskustvo koje je doživjela s kćeri koja je u doba incidenta imala 13 godina:

„S kćeri sam nažalost imala istu takvu situaciju, i to sam isto prošla. Ona je imala situaciju gdje je bila nagovorena da se skine i pokazuje i tu je bilo svašta. Nisam išla na policiju i nisam tužila nikoga. Ali sam osobno znala te dečke koji su je na to nagovorili, i zaprijetila im ako se slika proširi dalje da ću ih prijaviti policiji. Onda su oni obećali da su slike izbrisane.“ (Majka11, 40)

Sudionica dalje smatra kako je za ove situacije kriva društvena mreža Snapchat koju je nemoguće kontrolirati zbog „nestajućih poruka“:

„To je sve zbog tog Snapchata jer ga ne mogu kontrolirati. To su te slike koje se izbrišu za par sekundi, koje se ne mogu vidjeti kao na Messengeru ili Viberu. Eto, sjebala sam situaciju s oba dvoma.“ (Majka11, 40)

Ono što je izazvalo emocionalno reakciju sudionice i plač bio je njezin zaključak da nije „dobra mama“, naime sudionica si predbacuje manjak kontrole i nadzora koji je provodila nad djecom. Smatra da je mogla učiniti više od fizičke kontrole uređaja te žali što nije koristila i aplikacije za nadzor dječjih uređaja, ali još jednom naglašava da je i problem veliko povjerenje u djecu:

„Ja sam njima uzimala mobitele i kontrolirala i čitala. Nažalost, kao što sam rekla na početku, bila sam jako povjerljiva, vjerovala sam im i pogriješila sam i mislim da nisam dobra mama radi toga. Mi smo poslije pričale o tome, rekla sam joj da im i gorih stvari, da svatko upadne u zamku da nekome vjeruje. Ona je sada starija i kasno je da koristim aplikacije, i sad i ona zna više.“ (Majka11, 40)

Kada se govori o povjerenju u ovome kontekstu, s jedne strane su sudionice koje smatraju da je povjerenje u djecu dovoljan mehanizam zaštite adolescenata od neprimjerenih sadržaja ili rizičnog ponašanja, dok s druge strane postoji iskustvo sudionice kojoj je upravo to povjerenje izazvalo poteškoće i koja izražava žaljenje zbog njega. Potrebno je naglasiti i da je

sudionica koja je imala ovih poteškoća ranije izjavila da joj je komunikacija s djecom oko tema seksualnosti otvorena baš kao što su navele i druge sudionice.

Većina sudionica nije komunicirala s djecom o pornografskim sadržajima iako su sve, kao što smo prethodno pokazali, potvrdile da pričaju s djecom otvoreno o temama seksualnosti. Slično kao i kod tih tema koje su se pokretale spontano odnosno tek onda kada bi im se djeca obratila s pitanjima, tako je i u ovom slučaju. Djeca im ne postavljaju pitanja vezana za pornografske sadržaje stoga sudionice smatraju da djeca nisu niti bila izložena takvim materijalima. Samoinicijativno ne pokreću razgovore na ovu tematiku. To su potvrdile i sudionice koje su s djecom razgovarale na temu pornografije:

„Sjećam se da ga je zanimalo tko su „porn stars“, zanimalo ga je taj izraz. I tu sam mu objasnila šta se dešava. Da su plaćeni za to, da ovo, da ono.“ (Majka3, 32)

„Spominjali smo dječju pornografiju i taj problem. Mislím da je bila neka serija ili film – rekla sam mu da postoje ljudi koji iskorištavaju djecu na taj način. To je još bilo ono doba kada sam mu govorila da se pazi, da ne prilazi nepoznatima, da ga mogu oteti. Ako te otmu može ti se desiti to. Niži razred je bio tada.“ (Majka4, 32)

Gotovo sve sudionice iskazuju zadovoljstvo svojim nadziranjem pornografije. Zadovoljne su tehnološkim rješenjem koje im nudi aplikacija Google Family Link. One koje ne koriste tehnološka rješenja za nadzor se koriste fizičkim pregledom dječjih uređaja; pregledavaju povijest pretraživanja, kontroliraju tekstualne poruke i fotografije, kojim su također zadovoljne.

Većina sudionica za kraj je izjavila kako ne razmjenjuju iskustva s drugim roditeljima na ovu temu, ali kroz razgovor s drugima su uglavnom saznale za Google Family Link. Ti razgovori nisu bili vezani za nadzor nad pornografijom već su se ticali savjeta oko ograničenja vremena dječje uporabe mobilnih uređaja. S drugim roditeljima ne razgovaraju o temama seksualnosti kod djece jer im djeca nisu još u dobi u kojoj pokazuju interes za time, eventualno primjećuju da dolazi do prvih zaljubljenosti što smatraju simpatičnim.

Samo je jedna sudionica komentirala da ne priča s drugima o ovim temama zbog velike razlike u godinama između nje i roditelja iz sinovog razreda, a postoji i svjesnost da je njezina obitelj vrlo otvorena za razgovor o takvim temama stoga se s drugima ne želi upuštati u te „priče“. U takve razgovore će se uključiti jedino ako vidi priliku da nekoga inspirira svojim načinom komunikacije:

„Ne, preveliki je jaz u godinama. Oni su svi stariji od mene 10, 15 godina. Drugo, ja sam svjesna da smo mi dosta otvoreni pa se ne upuštam u te priče. Jedino ako možda osjetim priliku da inspiriram nekoga da se malo otvori“ (Majka3, 32)

5.6. Asocijacije na temu

Kroz završna pitanja sudionice su dobile priliku podijeliti svoja mišljenja ili asocijacije na temu nadzora nad pornografijom koje možda nisu bile spomenute kroz razgovor. Ovaj prostor uglavnom su iskoristile kako bi zaključno dale svoje mišljenje o temi. Jedna sudionica smatra da se u škole mora uvesti spolni odgoj makar kao izborni predmet, ona nadalje propitkuje koliko koristi zapravo ima od razgovora roditelja i djeteta o tim temama s obzirom na to da ima i različitih roditelja i različite djece. Uloga škole stoga bi trebala biti da svoj djeci omogući barem osnovna znanja:

„Seksualni odgoj se mora uvesti u škole. To je stvarno već sad kriminalno. Ja sam zatrudnila sa 17 godina. Ne kažem da možda ne bi da je bilo seksualnog odgoja, ali stvarno više, ako mogu birati hoće li dijete ići na vjeronauk ili neće onda bi valjda i ovo morala moći birati tj. dijete. To mora biti u školskom sustavu, a sad to pričanje sa djecom o tome mislim da je individualno, koliko možeš sa kakvim djetetom dijeliti, možda se i o tome da pričati jer ima sramežljivije djece...nije to svima isto. Škola kao škola bi trebala neki minimum zadovoljit.“ (Majka3, 32)

Ono što se pokazalo zanimljivim u ovom istraživanju, a što nije bilo predviđeno našim temama jest zabrinutost društvenom mrežom TikTok. Naime, pokazalo se da je većina sudionica više zabrinuta dječjim korištenjem TikToka nego uporabom pornografije.

TikTok je aplikacija za dijeljenje videozapisa koja korisnicima omogućuje stvaranje i dijeljenje kratkih videozapisa. Uglavnom se koristi na mobilnim uređajima. Platforma omogućuje korisnicima da budu kreativni sa svojim sadržajem koristeći filtere, glasovne snimke, zvučne efekte i pozadinsku glazbu. Dakle, radi se o platformi za dijeljenje videa koji omogućuju samoizražavanje, osjećaj postignuća, društvene interakcije i eskapizma, a njegova uporaba i utjecaj na adolescente bilježi rapidan rast (Gupta et al., 2021.). TikTok je na lošem glasu jer ga se veže za opasne i rizične izazove koje najčešće pokušavaju izvesti maloljetnici. Ono što TikTok čini privlačnim je i činjenica da je sadržaj predstavljen pojedincu vođen

algoritmom i prilagođen njihovim navedenim preferencijama i sadržaju koji mu se prethodno svidio (McCashin, Murphy, 2023.). Posebno je popularan među tradicionalno teško dostupnom dobnom skupinom od 13 do 29 godina, podaci iz SAD-a pokazuju da je 32,5% korisnika u dobi od 10 do 19 godina, a 29,5% od 20 do 29 godina (McCashin, Murphy, 2023.). Globalno gledano, pretpostavlja se da je većina korisnika TikToka u predadolescentnoj dobi (McCashin, Murphy, 2023.).

Sudionice su iskazale veliku zabrinutost oko korištenja TikToka i izazova koji se na toj platformi nalaze jer su rizični i opasni. Navode da su s djecom razgovarale na temu TikTok izazova, ali nisu na temu pornografije. Organizirani razgovor na temu TikToka kod jedne je sudionice bio potaknut suicidom djeteta iz njihove okoline za koje se pretpostavlja da je život izgubilo pokušavajući izvesti jedan od izazova s TikToka:

„Nismo pričali o pornografiji. Pričali smo više o nekim drugim stvarima vezano uz određene izazove koji se nađu po TikToku pa djeca rade svašta kao izazov i onda tu bude kobnih posljedica. Tako da smo se više na to referirali zbog onog slučaja koji je bio tu blizu nas gdje se dječak objesio, a zapravo nije imao namjeru se objesiti nego je radio neki izazov s Tik Toka i završilo je kobno. Kada smo čuli za taj slučaj onda smo djecu posjeli i rekli da ni slučajno, kakvi god da se izazovi rade i ako ne izgledaju opasno da ne rade to. To nam je bila tema. Ovo je bilo više za životno opasne stvari koje se mogu naći na tim društvenim mrežama.“ (Majka2, 31)

Druga sudionica navodi slično, ona sa sinom još nije vodila razgovor o pornografiji, iako planira, ali je o TikToku, te izražava olakšanje što on ima negativan stav prema izazovima koji se tamo nalaze:

„Razgovarali smo o TikToku i izazovima koja djeca rade. On komentira da koji kreten moraš biti da ideš tako nešto raditi. Pa sam i u vezi toga mirna.“ (Majka4, 32)

Još jedna sudionica navodi da je TikTok „veće zlo od pornografije“, njezina je kćer aktivna korisnica TikToka i YouTubea odnosno kreira sadržaje za te platforme, ali je odustala od snimanja izazova:

„TikTok je veće zlo nego ovo. Ima TikTok i snima za njega i ima svoj YouTube kanal. Nije za te izazove više. Kad je bila mlađa i ona je isprobavala izazove koji su u trendu ali je zaključila da nije to za nju.“ (Majka9, 38)

Jedna sudionica smatra da je veći problem danas izloženost nasilju i izazovima. Za pornografiju smatra da je svakodnevno prisutna u našim životima te više ne predstavlja toliko ozbiljno pitanje oko kojega bi trebalo brinuti. Smatra da su djeca danas pod većim pritiskom da svako svoje iskustvo i svakodnevicu moraju snimiti i potom objaviti. Komentira i kada bi imala nekakvu moć zabrane da bi zabranila i izbrisala TikTok, ali u tom slučaju ne spominje i pornografiju:

„Osim pornografije problem na internetu je velika izloženost izazovima i nasilju. Sama pornografija kao takva je sveprisutna, ne samo na internetu nego gdje god da se okrenemo. Ja bih TikTok službeno zabranila da postoji kao kanal uopće. Mislim da je to puno veći problem. Ja da imam moć neku ja bih ga izbrisala. Klinici su toliko opterećeni, provode vrijeme snimajući apsolutno sve do čega god mogu doći i vrlo je bitno to sve skupa objaviti: bio sam tu, vidio sam to, radio sam to. I mislim da je to veći problem od same pornografije. Pornografija je postala sveprisutna i svakodnevna.“ (Majka5, 45)

Jedna sudionica pak komentira zabrinutost TikTocom, ali dodaje i da postoji razlika u ozbiljnosti izazova te uspoređuje vrste izazova s vrstama pornografije. Smatra da je u redu ako srednjoškolkolko dijete gleda pornografiju koja prikazuje klasičan odnos, a ne nešto „bolesno“, pritom ne definira što „bolesno“ za nju predstavlja, jednako tako smatra da je u redu da djeca izvode neke nevinije izazove:

„Kao i kod pornografije, ako vidi klasičan odnos, nije tragedija. Tako i izazovi, ako radi nešto dječje ok, ali ako izazov nalaže da pojede tabletu deterdženta onda treba paziti i objasniti im što je u opasno, a što nije.“ (Majka8, 33)

Zabrinutost TikTocom sve više dolazi i u fokus istraživača, najčešće psihologa i psihijatara koji proučavaju povezanost ove platforme i dječjeg mentalnog zdravlja.

6. Zaključak i preporuke

Prije predstavljanja zaključka i preporuka, navest ćemo prednost i nekoliko nedostataka ovog istraživanja. Prednost je što ovakva istraživanja roditeljskog nadzora do sada nisu provedena u Hrvatskoj. Također, radi se o kvalitativnom istraživanju koje je uključivalo roditelje adolescenata i omogućilo dubinsko zadiranje u temu o kojoj se još uvijek ne zna mnogo. Nedostatak istraživanja je mali uzorak od 11 sudionika, koji su relativno homogeni,

odnosno sudjelovale su osobe sličnih sociodemografskih obilježja što dovodi do mogućeg ograničenja i doseg detektirane saturacije. U homogenosti uzorka vezanim za dob, obrazovanje, spol i mjesto stanovanja vidimo prostor za napredak u budućim istraživanjima ove teme. Nadalje, kodiranje prikupljene materije provodila je samostalno provoditeljica istraživanja bez neovisne provjere rezultata do kojih se došlo analizom provedenih intervjuua.

Ovaj rad za cilj je imao istraživanje o tome koliko je roditeljima važan nadzor nad pornografskim sadržajima kod adolescenata i na koje načine roditelji nadziru svoje adolescente. Dakle, namjera ovog istraživanja je bila uočiti obilježja roditeljskog nadzora nad uporabom pornografije među adolescentima. Teme koje su obuhvaćene ovim istraživanjem ticale su se obiteljskog konteksta, komunikacije s djecom, upoznatosti roditelja s aktivnostima djece, upoznatosti roditelja s tehnologijom kojom se pristupa *online* pornografiji i roditeljskog nadzora nad uporabom pornografije. Navedene istraživačke teme proizašle su iz teorijskih okvira i ishoda dosadašnjih istraživanja koje smo predstavili u uvodu i teorijskom dijelu rada.

Istraživanje je za početak pokazalo da su sve sudionice zadovoljne obiteljskim odnosima koji su opisivani kao skladni, dobri i sretni. Samopercepcija roditeljskog odgojnog stila pokazala je da sudionice primjenjuju odgojni stil koji bismo mogli smjestiti kao stil koji se nalazi između autoritativnog i permisivnog. Većina sudionica smatra da odgojne metode uvijek mogu biti bolje pa tako izražavaju želju da budu odlučnije odnosno dosljednije, pritom misle da se drže svojih vlastitih riječi kada se radi primjerice o provedbi kazni ili zabrana.

Sve sudionice potvrdile da o temi seksualnosti razgovaraju sa svojom djecom, a tu komunikaciju opisuju kao otvorenu, iskrenu i primjerenu dobi djeteta. Sudionice smatraju da razgovor s djecom na temu seksualnosti mora biti iskren odnosno da poruke moraju biti jasne. Prvi razgovori o temi seksualnosti započinju od vrtičke dobi, a nastavljaju se kroz odrastanje i to u slučajevima kada djeca počnu pokazivati interes i postavljati pitanja. Do tog trenutka roditelji samoinicijativno ne pokreću teme vezane za seksualnost. Dakle, s djecom se razgovora jedino ako sama pokažu interes za navedene teme. Dječji interes motiviran je nerazumijevanjem nečega što su čuli ili vidjeli u svojoj okolini. Majke najčešće odgovaraju na dječja pitanja, a pokazalo se da neka djeca ulaskom u adolescenciju za pitanja preferiraju roditelja njihovog spola.

Sudionice su upoznate s kretanjem adolescenata te se pokazalo da im je najkorisnije znanje o kretanju ono koje dobe od djece. Iako većina sudionica koristi i tehnološke alate odnosno aplikacije kojima je svrha nadzor djece one se najviše oslanjaju na dječje svojevoljno

dijeljenje informacija. Sudionice su također upoznate i s društvom u kojem se njihova djeca kreću te osobno poznaju i njih i njihove roditelje. Kretanje djece važno je sudionicama jer žele znati gdje im se djeca nalaze i s kim se druže. Niti jedna sudionica nije pokazala kontrolirajuća obilježja svojega stila odnosno veza između djece i roditelja je otvorena i prijateljski nastrojena.

Ono što je bilo neočekivano u ovom istraživanju jest da su sve sudionice upoznate tehnologijom kojom se može pristupiti pornografiji, nadalje upoznate su alatima koji služe nadziranju dječjih uređaja i aktivno ih koriste; blokiraju određene sadržaje, ograničavaju vrijeme koje dijete može provesti na internetu, brišu neprimjerene aplikacije s dječjih uređaja, i nadziru kretanje djece. Tehnologija se upotrebljava i za nadziranje nad uporabom pornografskih sadržaja u vidu blokiranja eksplicitnih web stranica. Osim što sudionice koriste tehnologiju u svrhu nadzora, gotovo sve su potvrdile da provode i fizički nadzor nad uređajima koji podrazumijeva pregled dječjih uređaja odnosno čitaju dječje poruke, pregledavaju povijest pretraživanja, fotografije i video snimke. One koje ne prakticiraju ove vrste nadzora uglavnom su roditelji starijih adolescenata u dobi od 15-19 godina, i koje se oslanjaju na povjerenje koje vlada među djecom i njima.

Neočekivani rezultati su dobiveni i u temi koja se ticala nadzora nad pornografijom. Naime, sudionice nisu izrazile pretjeranu brigu oko uporabe ovakvog sadržaja. Sve sudionice smatraju da postoji mogućnost da su djeca namjerno ili nenamjerno bila izložena pornografiji međutim smatraju da djecu takvi sadržaji ne zanimaju i da ih sami ne upotrebljavaju. To proizlazi iz činjenice da djeca uglavnom ne postavljaju pitanja vezana za pornografiju. Razgovori o temi pornografije se uglavnom ne vode, iako su sudionice navele da očekuju kroz neko vrijeme i takve razgovore. Sudionice iskazuju zadovoljstvo nadzorom koji imaju nad adolescentskom uporabom pornografije, te se ponovno se radi o aplikaciji za nadzor i fizičkom pregledu uređaja.

Ono što je bilo iznenađujuće i neočekivano, a većinom se pojavljivalo kao podtema je bila dječja uporaba platforme TikTok. Mnoge sudionice su izrazile veću zabrinutost o korištenju TikToka negoli pornografije. Razlog tome je kako tvrde što je pornografija svuda oko nas i postala je dio svakodnevice te ju je nemoguće izbjeći. Iako to misle svejedno o pornografiji ne razgovaraju s djecom, ali zato postoje razgovori o korištenju TikToka i upozoravanju na opasnosti koje vrebaju na toj platformi.

Kao prostor za buduća istraživanja vidimo nekoliko potencijalnih tema. Prvo, kvalitativno istraživanje s adolescentima na istu temu kako bi dobili njihov dubinski uvid. Usporedba rezultata mogla bi pokazati precjenjuju li možda roditelji svoj nadzor i povjerenje u djecu da će s njima dijeliti informacije o konzumiranju pornografskih sadržaja. Kao drugu potencijalnu temu predložimo istraživanje platforme TikTok i njezinog utjecaja na adolescente i roditelje, te provjere rezultata ovog istraživanja koje je pokazalo da vlada veća zabrinutost o uporabi TikToka nego o uporabi pornografije među adolescentima.

Smatramo da se rezultati ovog istraživanja mogu primijeniti i u edukativne svrhe za efikasniji i afirmativniji nadzor nad korištenjem interneta kod adolescenata. A edukacije bi mogle biti usmjerene na roditelje, adolescente i školske stručne službe. Nadamo se da je moguće potaknuti i promišljanja o uvođenju tzv. zdravstvenog odgoja u školski sustav koji bi obuhvatio teme seksualnosti, sigurnosti na internetu, a adolescentima pružio relevantne informacije koje bi im pomogle pri donošenju odluka o početku seksualnog života.

7. Popis literature

1. Badillo-Urquiola, K., Chouhan, C., Chancellor, S., Choudhary, M., Wisniewski, P. (2019). Beyond Parental Control: Designing Adolescent Online Safety Apps Using Value Sensitive Design. *SAGE: Journal of Adolescent Research*. 1–29.
2. Bibi, F., Chaudhry, A.G., Awan, E.A., Tariq, B. (2013). Contribution of Parenting Style in life domain of Children. *Journal Of Humanities And Social Science*, 12(2), 91-95.
3. Braun-Courville, D., Rojas, M. (2008). Exposure to Sexually Explicit Web Sites and Adolescent Sexual Attitudes and Behaviors. *Journal of Adolescent Health* 45,156–162.
4. Cooper, A. (1998). Sexuality and the internet: Surfing into the new millennium. *CyberPsychology & Behavior*, 1 (2), 187-193.
5. Czeskis, A., Dermendjieva, I., Yapit, H., Borning, A., Friedman, B., Gill, B., Kohno, T. (2010). Parenting from the pocket. *Proceedings of the Sixth Symposium on Usable Privacy and Security*.
6. Čiček, K. (1995) Uloga obitelji u samopoimanju adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 2,1; 27-40.

7. Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2002.) Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*, 10 (1), 45-68.
8. Darling, N., Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 3, 487-496.
9. Dong, J., Wang, X., Xiong, W., Zhang, Z. (2022). Gender Differences in Sex Education Received by Adolescents in China and the United States. Atlantis Press: *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, volume 670.
10. Furedi, F. (2002). *Paranoid parenting : why ignoring the experts may be best for your child*. Chicago: Chicago Review Press.
11. Gupta, A.K., Upreti, D., Shrestha, S., Sawant, S., Karki, U., Shoib, S. (2021). Adolescent-parent conflict in the era of 'TikTok': Case reports from Nepal. Elsevier BV: *Journal of Affective Disorders Reports*. 670, 34-40.
12. Lenhart, A., Madden, M. (2007). *Teens, privacy & online social networks: How teens manage their online identities and personal information in the age of MySpace*. Washington, DC: Pew Internet & American Life Project.
13. Liau, A. K., Khoo, A., Ang, P. H. (2008). Parental awareness and monitoring of adolescent internet use. *Current Psychology*, 27 (4).
14. Livingstone, S., Bober, M. (2004). *UK Children Go Online: Surveying the experiences of young people and their parents*.
15. Kerr, M., Stattin, H. (2000). What parents know, how they know it, and several forms of adolescent adjustment: Further support for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology*, 36, 366–380.
16. Koletić, G., Landripet, I., Štulhofer, A. (2018). Uloga roditeljskog nadzora u dinamici uporabe seksualno eksplicitnih materijala među adolescentima. *Ljetopis socijalnog rada*, 25, 2; 273-294.
17. McCashin, D., Murphy, C. (2023). Using TikTok for public and youth mental health – A systematic review and content analysis. SAGE: *Clinical Child Psychology and Psychiatry*. 28 (1), 279-306.
18. Rouhparvar, Z., Javadnoori, M., Shahali, S. (2022). Parents' approaches to sexuality education of their adolescent boys: a qualitative study in Ahvaz, Iran. *Reproductive Health* 19, 69.
19. Sinković, M., Štulhofer, A., Božić, J. (2012). Revisiting the Association between Pornography Use and Risky Sexual Behaviors: The Role of Early Exposure to Pornography and Sexual Sensation Seeking. Routledge: *Journal of Seks Research*, 50:7, 633-641.

20. Stearns, P. N. (2003). *Anxious parents : a history of modern childbearing in America*. New York: New York University Press.
21. Sun, P., Unger, J. B., Palmer, P. H., Gallaher, P., Chou, C. P., Baezconde-Garbanati, L., (2005). Internet accessibility and usage among urban adolescents in southern California: Implications for web-based health research. *Cyberpsychology and Behavior*, 8, 441–453.
22. Svendsen, L. (2008). *A Philosophy of Fear*. London: Reaktion Books.
23. Wang, B., Stanton, B., Deveaux, L., Li, X., Lunn, S. (2015). Dynamic relationships between parental monitoring, peer risk involvement and sexual risk behavior among Bahamian mid-adolescents. *International Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 41 (2), 89-98.
24. Weber, M., Quiring, O., Daschmann, G. (2012). Peers, parents and pornography: exploring adolescents' exposure to sexually explicit material and its developmental correlates. *Sexuality & Culture*, 16 (4), 408-427.

8. Sažetak

Ovaj rad bavi se temom roditeljskog nadzora nad uporabom pornografije među adolescentima. Tematskom analizom transkripata intervjua dobili smo uvid u iskustva roditelja o nadzoru nad uporabom pornografije među adolescentima. Rezultati su pokazali da roditelji u svrhu nadzora koriste tehnologiju odnosno aplikacije za nadzor tehnoloških uređaja djece. Koriste se i fizičkim pregledavanjem uređaja odnosno pregledom tekstualnih poruka, povijesti pretraživanja, fotografija i video snimaka. Nalazi pokazuju da je za nadzor važna i količina povjerenja koja vlada između roditelja i adolescenata kao i otvorena komunikacija o temama seksualnosti. Rezultati ukazuju na zadovoljstvo roditelja dostupnim rješenjima za nadzor nad uporabom pornografije. Ishodi ovoga rada mogu biti orijentir za daljnja istraživanja teme, a dobiveni rezultati se mogu iskoristiti u edukativne svrhe za efikasniji i afirmativniji nadzor nad korištenjem interneta kod adolescenata.

Ključne riječi: roditelji, adolescenti, nadzor, pornografija

Abstract

The main topic of this paper is parental supervision over the use of pornography among adolescents. Through the thematic analysis of interview transcripts, we gained insight into parents' experience of monitoring and using pornography among adolescents. The results showed that for the purpose of monitoring, parents use technology: applications for monitoring children's technological devices. They also use physical examination of the device, i.e. examination of text messages, search history, photos and videos. The findings show that the amount of trust that reigns between parents and adolescents as well as open communication about sexuality topics is important for monitoring. The results indicate parents' satisfaction with the available solutions for monitoring the use of pornography. The results of this work can be a landmark for further research on the topic, and the obtained results can be used for educational purposes for more effective and affirmative monitoring of the use of the Internet by adolescents.

Keywords: parents, adolescents, monitoring, pornography

9. Prilog – Protokol polustrukturiranog intervjua

Uvodna pitanja

- Molim Vas da mi kažete nešto o sebi:
- obrazovanje koje ste stekli (formalno, neformalno)
- radni status
- svojoj obiteljskoj situaciji (koliko djece imate, dob djece, tko sve živi u Vašem kućanstvu)

Obiteljski kontekst

- Kako biste opisali odnose u Vašoj obitelji?
- Kako biste opisali svoj odgojni stil?
- Ukoliko imate više od jednog djeteta - razlikuje li se Vaš odgojni stil ovisno o djetetu? Što je razlog tome (npr. dob, spol)?
- Jeste li zadovoljni svojim odgojnim stilom?
- Što biste mijenjali? Ima li nešto na što nemate utjecaja kada je u pitanju odgoj djece?

Komunikacija s djecom

- Postoji li komunikacija o temi seksualnosti između Vas i Vaše djece?
- Ako da, kako biste opisali komunikaciju? Je li ona otvorena? O čemu razgovarate s njima? Kada ste započeli prvi razgovor o temi seksualnosti i zašto?
- Ukoliko imate više od jednog djeteta – komunicirate li na jednak način sa svima? Ako ne, zašto je tome tako?
- Ako ne, možete li navesti razloge zbog kojih s djecom ne komunicirate o toj temi?
- Komuniciraju li Vaša djeca s nekim drugim članovima obitelji ili prijateljima o temi seksualnosti?

Upoznatost roditelja s aktivnostima djece

- Poznajete li prijatelje svoje djece, društvo u kojem se kreću?
- Zna li gdje se Vaša djeca kreću? Nadzirete li njihovo kretanje ili druženja s prijateljima? Zašto?

Upoznatost roditelja s tehnologijom pristupa pornografiji

- Kakve tehnološke uređaje koriste Vaša djeca (npr. pametni telefon, tablet, računalo, laptop, TV)?
- Jesu li ti uređaji njihovi ili posuđuju Vaše uređaje?
- Imaju li Vaša djeca pristup Internetu sa svojih uređaja?
- Ako da, znate li kako provode vrijeme na Internetu?
- Ako ne, koji je razlog da nemaju pristup Internetu?
- Jeste li upoznati s radom i korištenjem tehnoloških uređaja?

Roditeljski nadzor nad uporabom pornografije

- Koliko ozbiljnim pitanjem smatrate mogućnost da su Vaša djeca izložena pornografiji ili da upotrebljavaju pornografiju? Koliko Vas to zabrinjava? Jeste li se susreli s poteškoćama u tom pogledu?

- Jesu li Vaša djeca kada upotrebljavala pornografiju namjerno ili nenamjerno?
- Jeste li komunicirali s djecom na tu temu? Zašto da ili zašto ne.
- Koristite li ili ste koristili neke od mogućnosti za blokiranje takvog sadržaja na uređajima koji koriste djeca? Koje?
- Jeste li koristili neke od aplikacija za nadzor dječjih uređaja? Koji su razlozi za njihove korištenje?
- Ako imate više od jednog djeteta – nadzirete li jednako svu djecu? Zašto da ili zašto ne. Ako ne, koji su razlozi (npr. dob ili spol djeteta)?
- Na koji način nadzirete upotrebu pornografije kod svoje djece?
- Jeste li zadovoljni rješenjima koja se nude za nadzor?
- Biste li rekli da uspješno nadzirete dječju upotrebu tehnoloških uređaja?
- Razmjenjujete li iskustva s drugim roditeljima o ovoj temi? Primete li ili dajete savjete?

Završna pitanja

- Postoje li još neke asocijacije na ovu temu?
- Postoje li teme o kojima biste podijelili svoje iskustvo, a da ih u razgovoru nismo spomenuli?